

Solomononaga Mini Gigabi Mbuga ogoha gilibu ngarunaga nemandi ogo

Yuda agali mbirame mbuga Mini Gigabi Wu-lene ogoni Girigi bi lowa gili biniyago agali ogoni aiwa gili binibe iname ibu mini manda nabitama. Ibugua gili bialu howa bambalinaga mini wiaga wiaru gilibu wialu ai Girigiali agali manda timbuni bi hearunaga mini wiarubi mo biamaga howa gilibu winiya. Mbuga ogonime Ngode Datagaliwabehanda wali agalime Ngode Datagaliwabenaga bi larago hale halu mana bayale ngago talialu biaga kago ibu Ngode Datagaliwabehanda mo bayale haga lalu wali agali lawai haga nga.

**Mbirali tigabi biaga kago ibu
homalu erebaore naholebirago ai
nde ko biaga karu ereba holebira
leda.**

(Be 1-5)

Tí mana tigabi ngago gubalini ho holene nga, lenego ogo

¹Dindini agali homogo kemiru tígua mana tigabi ngago gubalini ho holene nga. Tígua Ngode Datagaliwabe kago mitangi bialu ibu taya bialu kemigo howa t́ninaga mini tigabiore howa taya bilimu.✧ ² Ai wali agalime Ngode Datagaliwabe

kago ibu abi henedabe hondole bahandaga karu tigua Ngode Datagaliwabe karia handa walia naholebira. Anigo wali agali Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraorewi karu ibuni tihondo mo walia holebira. ³ Mohondo halu ohagane mana ngagome wali agali Ngode Datagaliwabe yu wahalu kaundiaha haru halu pu wahaga. Wali agali mini bayale ndo wua howa Ngode Datagaliwabenaga hongo abidabe hondolenaga bahandalu karia Ngode Datagaliwabehanda tini mo taga haga ka. ⁴ Mini gigabi ibu wali agali mana ko bulene ngagoha haga kago baba mandagi nahaga.✧ ⁵ Wali agali mini tigabi talialu haga kago ibugua ke holene mana ngago erembira miaga ka. Ani bialu wali agalime bi tiga nabi lulu bi lalu kagoria ti nahe ibida pialu wali agali mbirame mende kagohondo mo ko hayagua ti mogo timbuni laga.

Iname bi laramago Ngode Datagaliwabehanda hale hai haga lenego ogo

⁶ Mini gigabi ibu Ngode Datagaliwabenaga Dinini ka. Ibugua wali agali gubaliniore haga kago mbiralime Ngode Datagaliwabe mege biyagua nde ibugua ko ogoni mo wanahaga ka. Anidagua biagago irane Ngode Datagaliwabehanda wali agalinaga miniha hame ngagobi mini ngagobi manda bialho howa tinaga bi larago bibahende hale hai haga ka. ⁷ Ai Ngode Datagaliwabenaga Dinini dindi bibahende ha ho tolai kago ani howa ibugua mbirale ngaru bibahendeore mo mandagi hiamaga howa yu

---

✧ 1:4: Yo 8.34, Lm 7.14-24

haga ka. Ani howa wali agalinaga bi larago manda biai ho haga ka. ⁸ Ani howa wali agalime bi ko layagua ibu hale hai haga kago tigua lado habe nahe. Ani bidagome Ngode Datagaliwabehanda tini ko biya lenegonaga pani nolebira. ⁹ Ngode Datagaliwabe ibugua baya hanguore begelo handai howa wali agali ko biaga karunaga mini wu karu baya hangu mo talebu ki bulebira. Anduane Homogohanda tigua bi latagi hararu baya hanguore ogoale laragoni lalu mo tale bulebira. Ani mo tale buwa ko birida laragola tigua beregedalu dai bulene nawulebira. ¹⁰ Ngode Datagaliwabehanda wali agali tigua ibuni kago helalu kaundiaha pelo hame naleore howa ibugua tinaga bi larago damene bibahendeore baya hangu hale haiore haga ka. Bi hale habe nahe ohowa layaguabi ibugua hale haiore haga ka.

¹¹ Ani kago ai tigua Ngode Datagaliwabehondo keba howa lai lalu bi loligo de hondo holene nga. Mana ogonibi ngagome tini biamogo bulene mbira nawulebiraore. Ngode Datagaliwabehondo bi nagalone ngago lolene nawiorego irane bi emene ohowa lalu kego damene bibahendeme iniha genda mo yu anda ibulene wulebira. Tigua ke halu haga hemigua nde mana ogonibi beremigome ti mo ko holene wulebira.

Ngode Datagaliwabehanda homolene hariga mo wia nabiore lenego ogo

¹² Tíha mo ko holene wuligo tí lulu ale howa hopebe bu nahalimu. Tínaga mana ko biaga ngemigome tini homagane kemi. ¹³ Irane Ngode

Datagaliwabehanda homolene mo yu anda naibaga ka. Ani kagome ibu mbirale homene ngaru hondowa turu nahaga ka.✧ ¹⁴ Mbirale ngarubi karubi ibugua wabiai hene. Mbirale uruni bibahende bayale hai helo hame lo ka. Mbirale bibahende ibugua wabini ngaru bayale dege ngelonaga wabini. Mbirale uruniha tini mo ko halu homagane mo yu anda ibulene ale mbira nawabini. Homa ibugua dindi ogo handaya ho ha nabigo. ¹⁵ Irane mana tigabi bulene ibu Ngode Datagaliwabe ibunaga ngagome ibu ereba holenebi homolenebi ibuha nawi.

¹⁶ Anigo wali agali ko bu karu tinime bi ko lalu mana ko bialu kagome homolene mo yu anda ibaga. Tigua homa ibu bayalebe toba howa tigua homa heba mandagi hole hongo haabo haga ka. Tigua homa baba habo nalolene bi lowini ngagome tini homa heba ho mbiraore ho haga ka.✧

**Mini gigabi wuleneme wali agali
Ngode Datagaliwabenaga hearu
biamogo bialu waitigi bu karu mo
ko hai haga.**

(Be 10-12)

2

*Wali agali ko biaga karume mitangi biagago
ogo*

¹ Wali agali ko bu karume lulu kariane ogodagua mitangi biagaya. Inanaga holene

✧ **1:13:** Ese 18.32, 33.11, 2 Pi 3.9 ✧ **1:16:** Min 8.36, Ais 28.15, Sir 14.12

emene tubagi hangu ngatoria genda tara tara ngaru wua toleda lo mitangi biagaya. Ina bibahende homai hole kema. Homa iname habagi ha lalu ina pubagi holene henge nawiore. Wali agali mbirali ibu homeneru dalu humbirini andaga howa dai binigo nahende kema. ²⁻³ Ina bameore irigiho hene kemago mani homalu nde ina dindi ogoria nakemalegobi dege nga. Inanaga holene ogoni irane nawi nagaloneore. Inanaga holene ibu ira hagua darago abale ereba haraligobi emene hangu halu abale homaga kema. Inanaga mini ibubi ira dene emene dedago pulole bialu keria abale hundia tegeledaligobi ina emene hangu howa lone holenaga holene yu dai bibe nahe abale homaga kema. Inaha buhe lolene nawayagua nde ira dene emene hoai dedago hundiagadagua holene ibu ereba hayago ai ira hundini be hangu bame tambehe ngaligobi inanaga homa tingini bame amburibi wiaga. ⁴ Ina homedemagola mbirale iname bialu harimaru abaleore embeda holebira. Inanaga minibi abale embedaho waholebira. Inanaga holene egerebagi ginu pobo wiagagobi kemago ai ni tagira ibiragola mbirale uruni ereba hagadagua inanaga holene abale ereba holebira. ⁵ Dindi ogoria inanaga holene emene tigi mbira hanguore puriabu pulo yu ibalu abale bolangua hagagobi kema. Iname homolene ngago wandialu pubagi holene nakarulapeore. Ina bibahendenaga homolene horo mbira mbira wiai kago ogoningi ina homoleneore wini nga. Mbiralime ibuninaga homolene horo ngago mo yamu holene nakarulapeore ndobe.

⁶ Marume ogodagua lolebira ai holene ogo-nibi wiagua nde mini burugu nale waha. Ina wandari igiri daliaheme hagadagua howa bibahende ngaruha inanaga hame ledago biba hama ibaga bimīya.✧ ⁷⁻⁸ Iname waini iba bayaleru dewa naabo halu pauda baya ngabi mini sanda muni dewaoreme miaga ngarume tingini hai halu bimīya. Yári biagane baya tara dedaru bame dalu dogolo wanahe iname dowa mandariha yari bialu hamīya. ⁹ Ina bibahende mo ngoai ho hai howa mali lialu tomo timbuni nalu mali ligimbu bimīya. Wali agali bu karume ina turu ho kemago hendelo ina ibaga bialu dindi ngaruha piai hamīya. Mana ogonibi bialu holene baya tara mbira nga.

¹⁰ Wali agali yagibano bu karu ko heaguabi bayale heaguabi ta nabi bo hengedo wahi hama maliya. Wali ti agalini homene bedaru dara nahamīya. Ani bialu wali agali waheale karubi dagua peleore bu karubi daga nawinigo waha. ¹¹ Ina hongohe kamagoni ndobe. Ani kamagona ai mana inanenaga tara wabialu inanenaga hame ngemago biba halu holene karulape kema. Wali agali hongo nahe karu ti daga nawini habane nabulene bame ka. ¹² Wali agali mana tigabi talialu hagane bu karuni mo ko holene hariga handa walia harimagoni. Uruni tigua inanaga hariga hapai haga ka. Tigua inanaga mana bialu kemago hondowa inahondo keba howa lalu iname Mosesenaga manabi ina mamalirunaga manabi puguaga kemi laga ka. ¹³ Tigua Ngode Datagaliwabe baya hangu manda bialu ibunaga

---

✧ **2:6:** Ais 22.13, 1 Ko 15.32

waneigini karubi manda bidema laga ka. ¹⁴ Mana tinaga ngago damene bibahende inanaga mana ngemago bibahende baba waitigi haga nga. Wali agali uruni ale bu karuni manga timbuni ho kemagoni ndobe. ¹⁵ Ti wali agali tara maru bu hama pedaru ale ndo tinaga mana tarore nga. ¹⁶ Tigua handalu karia mana iname bialu kemago ko dodohe beremago handalu ti kaundiaha haga ka. Tigua lalu, Wali agali mana bayale bialu haga karu ti mani turu ho holebira, laga ka. Ani lowa tigua kudaga bi lalu Ngode Datagaliwabe ti aba ka laga ka. ¹⁷ Anigo hondo ha hadaba mani tinaga bi ogoni henededabe be bame lenedabe handa handamiya. Ainde mani tiha agile tagira ibulubadabe. ¹⁸ Ainde wali agali tigabi bu karu ti heneneore Ngode Datagaliwabe waneiginioire heneyagua nde tiha mo ko holene tagira ibirangi Ngode Datagaliwabeibunime ti waitiginaga giha howa haru dai birane handamiya. ¹⁹ Ai ti agua birabe handamiya ai ti bahandalu tandaga mo mima nalaremi. Tigua tandaga agira nelu mulene karulapeda. Tinaga bu mini mo palia howa hendore ha holebadabe naholebada. ²⁰ Ai ayu howa bimiyago lo wima. Wali agali maru karunaga deni ti mo taga halu bo wahamiya. Tinime lalu ti Ngode Datagaliwabeibunime ti handaya ho holebira layago ai tiha gi holene nawulebira.

²¹ Ai ogoni hangu wali agali ko biaga bu karu tigua tinaga miniha ngago latagi haga ka. Anigo ti luluore ka. Tininaga mana ko ngagome tini mo hondo henego ka. ²² Ngode Datagaliwabehanda wali agali mana bayale ngago talialu biaga karuhondo yolo bayale miaga kago

ti manda nabioire ka. Ngode Datagaliwabenaga mini timbuni ngago manda nabioire ka. ²³ Tinaga miniha mini putara halu mo libilaba lai heneore ka. Ngode Datagaliwabenaga mini ngago ogo. Ibugua wali agali homelo hame naleore ka. Irane ibuni haluhe haabobo haga kagome wali agali ibuniale helo wabini.✧ ²⁴ Anigo ai dama heyolabeme wali agali heago dimagoli timbuni hayagome dindini homolene yu anda ibiyagoni. Ani binigome wali agali dama ibu aria bu karu bibahende homai halu pu ereba hai holebira.

3

Wali agali bayale karu ti Ngode Datagaliwabe heba mandagi birulebirago ogo

¹ Dama damene karu ti homalu pu ereba hai holebirago ainde wali agali tigabi karu ti homalu Ngode Datagaliwabenaga giha howa ti lone tandaga hondolene nawulebira. ²⁻³ Wali agali lulu bu karume lo manda bialu wali agali tigabi uruni ti mo ko timbuniore henego ai ti pu ereba hai halu biba hayagoni lo manda biaga ka. Ai ani ndoyago. Wali agali bayale uruni ti ayu mo palia holene karulalu bayale ka.✧ ⁴ Ai wali agalinaga deni howa tiha yolo ko miyagoni. Ani ndo wali agali tigabi howa mini mbi-raore hongohe wua haga karu ti bayale haabobo bu holebira. ⁵⁻⁶ Heneneore tigua tandaga nalu hayagoni. Anigo Ngode Datagaliwabehanda ti-hondo bayaleore helo helolebira. Tigua tandaga nalu hayangi Ngode Datagaliwabehanda tinaga

---

✧ 2:23: Fig 1.26-27 ✧ 3:2-3: SMG 4.17

ko wiago domo wahai hayagola ti lone bayale-ore halu ai ti Ngode Datagaliwabe heba mandagi birulebira. Agalime ngolonaga mana ogonidagua dege biaga nga. Tigua ngolo ira timbuni hongohe dedagoha delalu ngoloni dodo para kago domo waharagola ngolo bayale ngago yamiaga. Ai Ngode Datagaliwabe ibugua wali agali tigabi bu karuhondo miniha dungulo howa wali agali uruni loma bayale irani dai hene loma yamiagobi dege yamiaga ka.✧

⁷ Ai Ngode Datagaliwabe ibugua wali agali bayaleru mo tale bule ibirangi ti ira hungu timbuniore dangiha bo daraligobi holebira. ⁸ Wali agali bayaleru tigua wali agali bibahendeore bu karu handaya ho hai halu dindi tara tara ngaru bibahende bi handaya ho howa haru hai kagola Anduane Homogo ibuni tinaga kini howa haru halu haabobo bu holebira. ⁹ Wali agalime mini mbiraore hongohe wialu Ngode Datagaliwabehanda ti baya hangu handaya ho ka lo manda bu karu tigua ibunaga mini ngago bibahende manda biai holebira. Ani bialu wali agali Ngode Datagaliwabenaga mana lowini ngaru baya hangu talialu haga karu ti ibuni heba mandagi howa ibuni gubalini ho haabo holebira. Irane Ngode Datagaliwabe ibu bayale taraore howa ibugua wali agali dara holene irane nawini howa dara haga kagome wali agali ibuninaga dabo heleneore bu karu dara haga ka.

Wali agali ko karu pu ereba holebira lenego ogo

¹⁰ Wali agali ko bu karume mana tigabi bulene ngaru mitangi nabiaga howa tigua Anduane Homogohondo erembira miaga. Ani bialu kagome mini ko tiniha ngagonaga mini lene holebira. ¹¹ Tigua manda bu handalu karia manda bayalebi lawai haragobi bibahende galone ndoda lo manda bialu kagome tininaga holene koore hagaya. Tigua mbirale bayaleru mani tagira ibilonaga maliaho hagago ogoni bameore maliaho hagaya. Tinaga biabe birago lini nadole bameore bu wahole biaga. ¹² Ti one bedaru lulu yu halu tinaga waneigini karu pagebibi halu biragola ¹³ mani ti waneigini aguane holobadaru Ngode Datagaliwabenaga deni nahe pu ereba hai holebira.

Mana bayale ibu bolangua hene ngago ogo

Wali agali one mbirame mana bayale ngago talialu biruwa ibugua dabubini mana ngago pugua nabiagua nde ibu waneigini nahe birayaguabi ibu turu ho birulene nga. Ngode Datagaliwabehanda wali agalime bialu henedaru koda bayaleda lalu mo tale bule ibirangi wali ogoni ibu bibahende bolangua hene bayaleore birulebira. ¹⁴ Ai agali mbira kago ibunaga tingini podo wahene howa dabubini mana ngago bibenahe heaguabi ani howa ibugua Ngode Datagaliwabenaga mana ngago baya hangu talialu howa ibugua Ngode Datagaliwabela keba nahe heagua nde Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo yolo timbuniore dunini ngago ibugua mana bayale bialu hayagonaga yolo mulebira. Ani bialu ibu dahuliya andagani Ngode Datagaliwabe andaga kagoha holene bayale

ngatoria henge mbira mulebira.* ¹⁵ Wali agali mana tigabi ngaru biaga heagua nde ti ira lini bayale dewaore de hagagobi ka. Ani bialu mini tigabi ngagome ira pini dindiha bayale pialu ira parane anda halu haabo haga kago ale ka.

¹⁶ Anigo ainde waneigini tinaga aba aiya libu dabubini mana pugualu pugupugu bini bu karu ti bayale lu naholebira. Ti abale homolebira.

¹⁷ Anigo ai uruni aria maru ti mali luore ho bolangua howa ho dagua halu waheore hayagua nde ti mini lene timbuni naholebira. Ti habane nabulene bame karule dege holebira. ¹⁸ Ai ti wene igiri daliahe kaore dege homayagua nde Ngode Datagaliwabehanda godi larangi ti pu ereba holebira.

¹⁹ Heneneore wali agali mana ko biaga karu tiha mo ko holene timbuni gibiore wulebira.

4

¹ Ai one agalinila libu waneigini mbira naheore heagua nde libu ogoninaga genda holene nawi. Tigua mana bayale ngago bulenaga dege mini burugu lalu holene nga. Ani larogo irane Ngode Datagaliwabehandabi wali agali bu karumebi tigua mana bayale birago dege turu howa handaragome tinaga mini ereba nahe wiaabobo bu wulebira.✧ ² Mbirali ibu mana bayale ngago talialu hayagua nde mendeali kagome mana bayale ibugua birago talialu bulebira. Anigo mbirali ogonidagua bulene naheyagua nde tigua dugu bialu

---

* **3:14:** Man 23.1 gilibu ngagome lalu, ... agali ogonibi kago ibu Anduane Homogonaga wali agali kagoha hatago howa mandagi holene nawi, lo nga. Anigo Aisaia 56.3-5 ngago handabe. ✧ **4:1:** Sir 16.3

howa taya bulene nga. Mana bayale bulene ngago ibu dewali gerai lagalaga buwa bolangua harago ibu yolo bayale mo ko naholene ngago mo yu hagagobi nga.

³ Wali agali mana ko biaga bu karume waneigini dewaore hono wu ha hayaguabi waneigini uruni habane nabulene bame yagibano bu holebira. Waneigini hono wahene hariga bame holebadaruni ti ira mbira ibunaga pini dindiha anda nape howa hongo nahe bame ula ainai bu hagagobi holebira. ⁴ Marungi nde ira ogoni alego yuni dewaore karia puriabu ibalu pula amu nana biragola yuni genda halu iradago podagane. ⁵ Ira ogoni wene podape haragola gene magane maru ira wene gahange ngaore lebolahole biagane nga. Lini nolene ale dedagobi boga nabi wene dedaore podaragola lini dedago bayale nabehe ndo bame gilahole bulene daga. ⁶ Ainde mana wali agalime bialu hayaru mo tale bulene harangi waneigini harigani bu holobadaruni tigua ti aba aiyalame mana ko ogodagua biya lalu lapani hagate holebira.

⁷ Wali agali tigabi biaga kago ibu wene wandari igiri daliahe kangi homayaguabi ti pialu Ngode Datagaliwabela mandagi halo birulebira. ⁸ Agali waheore karu ti mini lene kago irane agimedabe. Ti mali dewaore hayagome dabe. Ani ndoyago. ⁹ Wali agalibi mbirago ibuha mini manda baya wu howa mana tigabi ngago talialu hayagua nde ibubi agali wahe mali dewaore biralu homayagobi dege holebira. Wali agali ogonibi kago ibu mini lene holene karulape ka.

Ngode Datagaliwabehanda wali agali tigabi karu handaya ho haga kago ogo

¹⁰ Bambaore agali mbira heneya. Ibugua Ngode Datagaliwabenaga bi hale howa talialu haga heagola Ngode Datagaliwabehanda ibu gubalini timbuni ho haga hene. Ani howa agali ogoni ibu wali agali ko biaga bu hearu ti dege dombenaha hearia Ngode Datagaliwabehanda ibu dahuliya andagaha helo haru pene.* ¹¹ Ngode Datagaliwabehanda wali agali ko biagabi ke hagabi hearu baba helo hame nalene. Mana tigua biragome ibunaga mini mo luluya habeheyane hondowa ani bini.✧ ¹² Ainde wali agali bayale kagome tinaga mini mana ko bulene dewa bu ngaruha haru ibaga bilo hayagua nde tigua mana bayale tigabila ko bulenela mo tale bibe nahe haga. Ani howa tinaga mini libilabale hai haga. ¹³ Tigi mandi hanguni agali ogoni ibu bayale tigabiore hene. Ani howa agali waheore maru ti bayale tigabiore holenenaga li hama ibini wiaru ibugua bolangua hai hene. ¹⁴ Mana ibugua biaga wiaru Anduane Homogohanda hondowa karulapeoreda lo manda bu hene. Ani heago hondowa Ngode Datagaliwabehanda ibu dindi kaundia wali agali nahaga wiagoha haru puwaore hene. ¹⁵ Wali agali bu hearu tigua de handa hondowa dege tigua ogoale biyada lalu galone manda nabi howa tinaga gubaliniha nogoba nahe hene. Ainde Ngode Datagaliwabehanda ibunaga

---

* **4:10:** Agali hene ledagoni Inogo manda bialu lene. Te ogoninaga mbuga Pigane Binigo ngagonaga Be 5.21-24 ngago handabe.

✧ **4:11:** Pig 5.21-24, Sir 44.16, Hi 11.5

wali agalihondo gubalini ho howa ti dara holene irane nawini howa dara halu handaya ho haga kago ti manda nabioire hene.

¹⁶ Wali agali bayale homayaru tigua ko biaga dindini karu tigua ko biya lalu tigua mana ko bialu ka lalu godini lapani holebira. Wali agali ko biaga karu ti waheore haragola mana bayale tigabi wandari igiri daliahe bu karu tigua mana bayale tigabi bialu kago hondowa ti taga timbuni holebira. ¹⁷ Marungi nde wali agali mini gigabi wu howa tini wene daliahe dege kaore homaga. Ai wali agali ko karu tigua wali agali tigabi uruni homarago Ngode Datagaliwabehanda urunihondo ogoale bule ka lo manda nabioire ka. Anidagua birago Anduane Homogoibunaga mana ngagome wali agali tigabi uruni ibu dalu dindi bayale genda tandagabi nawioire ngagoria haru polenaga biaga ngago ti manda nabioire ka. ¹⁸ Wali agali mana ko biaga bu karume wali agali tigabi karu homaragola tigua mege bialu oba halu haga ka. Anigo ai hondo harene. Mani Anduane Homogohanda wali agali ko biaga bu karu ti homaragola ibugua ti hondo oba haragola ti taga tene hondolebira. ¹⁹ Ngode Datagaliwabehanda ti dindiha bope haragola tinaga bi lone lolene nawulebira. Ibugua ti hēlo waharagola ti mo ko howaore pilo gingirulobaga bu wulebira. Ani wuwa tandaga tara nalu wulebira. Ti homaragola wali agalime dara howa dugu nabulebira. Wali agali maru homayaru tiguabi nde uruni hondowa hondo oba halu haabobo bu holebira. Ti homedaha wali agali maru bu karume ti mitangi bu haabo naholebira.

²⁰ Ai Ngode Datagaliwabehanda mana ko tigua bialu hayago manani howa mo tale birangi tiha ko wiyago panaga ona angalo payabu ngagola tini hondowa gi timbuni howa durulalu holebira.

5

Wali agali ko biaga karu mogolowa durulalu holebira lenego ogo

¹ Horo ogoningi wali agali mana bayale ngago talialu haga karu tigua abale wali agali ti mege bialu handape manga haga biarunaga deni heyu holene gi nahe holebira. ² Wali agali ko biaga tigua agali uruni ti bayale holobada manda nabi hene. Ai ti bayale henedago hondowa mogo lowa tini duru lalu holebira. ³ Ani howa ko tini biyago dara howa mini burugu timbuni lalu ti dege dege laedene bialu lalu, ⁴ Wali agali iname abale mege bialu tiha galone naheda lo manda bu harimagoni. Ainde ina lulu timbuni yu harimada. Tigua mana bialu karu iname leheoreda lo manda birima. Ani bialu ti homayagola iname uruni ti dara halu dugu nabi harima. ⁵ Anigo áyu ti kago de handadaba. Ti Ngode Datagaliwabe waneiginioire howa ti wali agali Ngode Datagaliwabenaga karu heba mandagi kago handadaba. ⁶ Áyu ina manda bidamagoni. Iname bia ko howa mana tigabi wiago talialu naharima. Ina ko aruma holene wiagoha pupe halu harima. Mana tigabinaga hariga polene wá ibiyagola mo walia hayago-hayagi nape harima. ⁷ Iname mana ko bulene hariga tara tara wiaruha pu pebe bialu howa mbi-rاله wiaru dewa mo ko hai harima. Hariga piaga

ndo wiagoha ina pialu harima. Anduane Homogohanda hariga ina polomaya hamelo heagohayagi nape haabo harima. ⁸ Ina mbirale dewa wu howa karulape kemabe toba howa taraore kemagoni lo manda birima. Anigo ainde mbirale urunime áyu ina biamogo nabiore ngagoni ndobe. ⁹ Ai mbiralime bi laruago áyu dege hale halu embeda haramalidagua mbirale yu harimaru abale ereba hai hayagoni ndobe.

¹⁰ Mbirale uruni agoha piyabe tobane pu wahu ibani iba sibi pu porane handa hendedemago pu ereba halu agoha piyabe toba hagadagua mbirale yu harimaru ereba hai hayada. Ibu piyago ge ngane nahondolebereore. ¹¹ Ti ega mbira harini yagaloyu piagadagua piya. Egame pilipulu lalu yagaloyu porane handarego agohayagi piyadabe hondole ge handabe nahe haga. ¹² Ani bialu yandare bo pelalu bole manda biyagoha bo pelagane. Bo pelalu ibu hariga agua piyabe ge handabe nahaga nga. ¹³ Inabi nde mbirale manane o larurunibi harima. Ina aiyahanda taba hanayanghi howa hama ibininaga ina dindini tigi mbira hangu howa ho lu naberemali. Mana ko bulene inaha wua to leagola iname mana bayale bulene wiago nabi harima. Ani birimagome ai wali agali tigua hendelonaga inaha manane bayale mbira nawiore kemagoni, lolebira.

¹⁴ Maru ko biaga karume mani mbirale bayale mbira tagira ibilonaga malia ho nahaga ka. Anigo tigua mbirale mbira tagira ibilo malia ho hayago bame malia ho wahaga ka. Tigua hamelo hagate ngago damene galone nabulene bame datani puriabume puloyu ibagabu hagagobibi iba hang-

odo iba solowara yaribu biragola bame titalahole biagagobibi ira hagua puriabume puloyu purogo lagagobibi ka. Mbirali dindi kaundiaha howa ibu henego ibuni dalu dai biragola mbiralime manda biaho wia nabi embedaho wahagagobi ka.

¹⁵ Ai wali agali tigabi heneru ti haabobo bu kagola Anduane Homogohanda ti mo turu halu yolo mulebira. Ngode Datagaliwabe daligaore kago ibugua ti baya hanguore handaya ho haga ka. ¹⁶ Ani bialu ibu ti heba mandagi haabo howa ibunaga gi hongo gibihe kagome biamogo biaga ka. Ibugua ti dababagi ho helowa yolo baya taraore mulebira. ¹⁷ Anduane Homogohanda waitigi bope holenaga hongo timbuni howa bope haga ka. Ani bialu howa mbirale bibahende ibunime wabini ngaru bibahendehondo ibuni bi-amogo bialu wai bule ibidaba laga ka. ¹⁸ Mana bayale bulene ngago ibunaga aga giambe hongohe wabini ngago ale halu mana tigabi bulene ibunaga manda giambe hongohe wabini karulo haga ka. ¹⁹ Mana dodo nahe hogorale bulene ngago humbi ale yu haga ka. ²⁰ Ibunaga bu miniha keba holene wai biagane ayu tibu nene kirabaliha gadele nga. Ani kago ai mbirale bibahendeore ibugua wabini ngaru damene ibuni baba mandagi tidiyu howa waitigi lulu mana bialu haga karu baba wai biaga ka. ²¹ Timu bolebi-rago baya hangu bilina howa agalime bagadagua ibunaga timu hari daba waga laradagua bialu waitigi karu bai haga ka. ²² Anduane Homogohanda keba timbuniore howa ibugua dalu dindi-guni timbuni ege tole ale hariha howa bape halu

---

✧ 5:17: Eb 6.11-17

waitiginaga embone tuguda hole bialu baga ka. Ani bialu iba solowara timbuni bedarume yaribu timbuni hongohe bialubi iba pedaruni iba li timbuni wialubi waitigi bibahende karu bu dambi hai helaga ka. ²³ Puriabu timbuni hongohe mbira ibalu waitigi bame datani yobi ngaru hilo yu pi-agadagua bilolebira. Wali agalime mine howa Ngode Datagaliwabenaga bi mana mo wahaga karu pani nelo mulenaga uruni bulebira. Tininaga mana ko biaga ngagome dindi bibahendeha mo ko holene yu anda ibiragola dindi hobane tara tara bi tara tara lagalaga biaga ngaru bibahende bo haelatogo lai holebira.

**Mana bayale tigabi ngagonaga
kini bu karu ti turu holene nga**
(Be 6-9)

6

Ngode Datagaliwabehanda agali haguane ti hangu hanguhondo biabe mo minigo ogo

¹ Ai áyu agali haguane dindi bibahende ngaru handaya ho haga kemiru tígua inaga bi larogo hale halu manda bayale bi ogoni ngago mo yadaba. ² Tígua dindi dewaore handaya ho howa wali agali dewaore tí andaneha kagola tíni turu timbuni ho haga kemi. Anigo ai baya hangu hale hadaba. ³ Ngode Datagaliwabe daligaore kago ibugua handaya ho howa haru holene hongo ogoni tinaga giha mo ya hene. Ani bialu biabe tígua birimigo damene mo tale biai haya. Ani buwa mani bulene tígua miniha yu kemigo

handa walia hai haya.✧ ⁴ Ainde Ngode Datagaliwabe ibuni kini timbuniore kago howa ibugua biabe timbuni tíhondo mo ngiyago yu howa tigua mana tigabi ngago talialu bulene manda nabi haga kemi. Tígua Ngode Datagaliwabenaga mana ngagobi hame ledagobi talia nabi kemigoni. ⁵ Ani bialu kemigonaga Ngode Datagaliwabehanda tí bo wahai holebira. Heneneore Ngode Datagaliwabehanda wali agali hongo timbuni yu karu pani timbuniore nelu miaga ka. ⁶ Ibugua wali agali daga nawini karu dara halu tiha ko ngaru la nabi wahaga ka. Anigo agali haguane bu karu pani nelu miralo hendene timbuniore nelu mulebira. ⁷ Ngode Datagaliwabe ibu Anduane Homogooore howa ibugua bibahende karubi ngarubi handaya ho hai howa mbiralihondo gi nahagaore ka. Mbiralu ibu haguane handame haga heaguabi haguane ndo heaguabi gi nahaga ka. Ngode Datagaliwabe ibunime wali agali bibahende wabiai hene. Ibugua wali agali daga nalene bu karu wabialu wali agali mini lene karubi ibugua dege wabini. Ani bialu ibugua ti ogobi dege dege handaya ho haga. ⁸ Ani howa wali agali mini lene hongohe karume bialu karu baya hanguore mo tale bulebira. ⁹ Bi o laroruni ina agali timbuni kini kemiru tí lawai halu bi laro. Tígua hale howa mana bayale tigabi bulene ngago yu howa mana ko bulene ngago nabi wahai halimulo laro. ¹⁰ Tí kemiru aria mbirame Ngode Datagaliwabenaga mana ngago mana tigabi ngagoria howa talialu hayagua nde ogoni ibuni Ngode Datagaliwabenaga wali agali kagoaha hatago ho

---

✧ 6:3: Lm 13.1

holebira. Tí kemiru aria mbirame Ngode Data-galiwabenaga mana ngago baya hangu manda bu heagua nde ibu dabolene harangi ibu hongo howa heyu kagola ko birida lolene mbira ibuha nawulebira. ¹¹ Ani bulebirago manda bialu bi ina tihondo lawai harogo baya hangu gubalini ho holene nga. Ani beremigola tigua manda bayale ngago mo yu holeberemi.

Mini gigabi wulene ngago ibu baya gibiore mbira nga

¹² Mini gigabi wulene ibu wáholene hale honghe hundia nabiaga ale nga. Wali agalime ibu mo yule howaore taya bialu kago ibugua abale mo yulene erekui nabi ngagoria mo yulebira. ¹³ Mini gigabi ibuni wali agalime ibu gubalini howa taya bialu karuhondo abale mo walia haga ka. ¹⁴ Wali agali egerebagiore panga dugualu mini gigabi wulene taya bima pole tagira pialu karia ibuniore abale anda haneni ngola haga. ¹⁵ Wali agalibi mbirago ibu mamage howa mini gigabi wulene ogoni taya biyagua nde ogoni ibuha mini bayale wialu ibunaga miniha mo palia holene karulo holebira. ¹⁶ Mini gigabi wulene ogoni ibugua wali agali bayale karu taya bialu mbirali handa walia hayagua ogoni ibula baya hangu mandagi haga nga. Wali agali ti kagoria ta nabi howa ngola halu tihondo bayale biaga. Ani bialu tinaga mini ngago bibahendeha ngola hai haga. ¹⁷ Wali agali mini gigabi wulene mo yu hole hamelo heagua nde tigua ogoni mo yulenaga lo manda bulenego hameore lo kagome mo yaga. Wali agali ogoni mo yulenaga hongo howa lo manda bialu kago

ibuha mini gigabi mini bayalebi ibaga. ¹⁸ Wali agali ibuhondo turu ho karume mana bayalebi mana tigabibi biaga ngagobi ogoninaga mana lo ngagobi mo walia harago talialu haga. Wali agali ti ogoninaga bi ledagobi mana ngagobi talialu haga ka. Wali agali mana uruni talialu kago ibu haabobo bu holene bayale ngago mo yu holebira. ¹⁹ Ai wali agali tinaga holene bayale mo yu heneru ti Ngode Datagaliwabela mandagi haabobo bu ka. ²⁰ Anidagua biagago ai wali agali bibahende mini bayale mule hamelo karu ti mani Ngode Datagaliwabenaga handame howa haru holene ngagoria ti haguane holebira. ²¹ Ani biagago ai kini timbuni bu kemiru-o ainde tí tininaga hongo timbuni ngemirubi yári baya ngamarubi gubalini ho hemiyagua nde tígua mbirale uruni baya hangu yu howa agali haguane haabo holenaga tí mini bayale wulene hongo howa yu dungu lo holene nga.

Solomono ibu mini gigabi wulenenaga biabe bulene henego ogo

²² Áyu ina tíhondo mini bayale ogoni ogoale lalubi ibu ogodagua tagira ibaga lalubi languliya. Ina bi mbira tihondo ya do naholebero. Ina bi ogoninaga mbira tíhondo mo do naholebero. Ina ibunaga biabe biaga ngago mo pana hai holebero. Ibunaga biabe ogoni pigane Ngode Datagaliwabe ibugua mbirale bibahende wabiniyangi howa biniya. Ai ina tíhondo ke howa nalolebero. ²³ I wali agali mendenaga manda timbuni ngago hondowa dimagoli haga karu baba mandagi naholebero. Anidagua larogoni irane mini bayale

ngago baba biamaga nahaga nga manda bialu naholebero. ²⁴ Wali agali dewaoreme mini bayale mo yu heagua nde dindi ogo baya taraore mbira wulebira. Ani bialu kini ibu mini bayale wu howa wali agali handaya ho howa haru hayagua nde ibunaga wali agali bayale holebira. ²⁵ Ai áyu ina tíhondo lawai harogo baya hangu mo yalimu. Bi ina tí lawai harogome tí biamogo bulebira.

7

Wali agali haabobo holene mo yulene hariga mbira hangu nga lenego ogo

¹⁻² I nde wali agali maru bu karuni ale dege howa homole kogoni. I nde dindi agali pigane heneyago Adama igini dege ko. I aba aiyalame iha holene hela heneya. Ege dirani inaga tingini i aiya tombeha anda halu bereneya. ³ I aiya ibugua i taba hanayagola nde i dindi ogoria waneigini maru bu hearubi dege hene. Wali agali maru bu karu ti buhe laga yadagua dege laru. Ina bi pigane waneigini gali bibahendeme biagaya ale dege dugu biru. ⁴ Ai i labolabome huba buwa baya hangu handaya ho haya. ⁵ Ainde kini bu karu ti bibahende ani dege bini ka. Tinaga hariga mende nawiore ndobe. ⁶ Ai wali agali bibahendeore holene mo yulene hariga mbiraore hangu wialu homolenebi hariga mbiraore hangu nga.

Solomono ibu mini gigabi wulenego hamelo henego ogo

⁷ Inime handalu hewaria i bame agali bu karu ale dege haruda lo manda bialu ina Ngode Data-galiwabehondo bi laruli. Ani larugola ibugua

mini gigabi ngiya. ✧ 8 Mini gigabi ogoni ibugua timbuni hongohe holenebi kininaga yári baya tara tara karu lolenebi uruni bibahende bolangua hai halu ibu dunini daligaore ka. 9 Yári bayale tara tara ngarumebi ngolomebi mini gigabi wulene ngago bolangua habe nahe nga. Dindini ngolo ngaruni bibahende bame nagalone iba mu bu wiaruni ale wialu siliba bame dindi waru ngaru ale dege nga. 10 Mini gigabi ogonime wali agali tingini hongohebi bayalebi bolangua hene ibu daliga nga. Ibu wá holene maru bolangua hene wá holene timbuni hongoheore mbira ale nga.

11 Ina mini gigabi mo yu howa mbirale bayale wiaru heba mo yu haru. Ani bialu i mbirale dewa wua howa homogo timbuni mbira haru. 12 Mini gigabi wulene biagome mbirale uruni mo ngiai heneyagola ina turu timbuni haru. I abale henedago howa manda nabi henego ainde áyu mini gigabi wulene ibu mbirale bayale uruninaga teneore winiyane hendedo. 13 Mini giga buleneme ihondo bayale tara tara wiaru biawai haya. Ani biyago ai mbirale uruni ininaga yu habura bulene nakarulape. Ina wali agali maru karu lawai hole turu ho kogoni. 14 Mini gigabi wulene ibugua wali agal hondo mbirale bayale talebu miaga ngago tigua biba habe nahe dewaore miaga. Ani biragola wali agali tigua mbirale bayale tara tara mini gigabi wuleneme mo talebu mirago yu haga. Wali agali tigua mbirale bayale uruni mo yu howa uruni baba biabe bialu howa tini Ngode Datagaliwabe baba nenege haga. Ani biaga ngago

irane mini gigabi ibugua wali agali biawai harago
ibu turu haga howa ani nenege ho haga ka.

¹⁵ Ai nde Ngode Datagaliwabeibunime i lawai hayadagua ina ibunihondo bi inaga mini baya hanguore tigabi ngagoria pelo haru howa mo tiga bilonaga bi lolebero. Ani bialu bi ina loleberogo damene Ngode Datagaliwabeibunaga hame ngagoria talialu loliya haru helonaga bi lolebero. Ani loleberogo iraneibunime mini gigabi ibu hariga ogoha polene nga lalu mo walia hayagonagabi wali agali galone manda bi hearu mo tiga biyagonagabi ibuhondo bi lolebero. ¹⁶Inanebi inanaga bi laramago bibahendebi Ngode Datagaliwabenaga giha hangu hai ka. Ani bialu mini wulene bibahendebi Ngode Datagaliwabeibunime haru hai karu bibahende manda bulenebi bibahende ibuni giha nga. ¹⁷Bibahende ale karunaga ngarunagabiibunime ihondo baya hangu lawai haya. Ibumime dindi ibu pigane agua winigo nga lalubi lawai haya. Ani bialu ibunaga manabi ira dene ibunaga manabi puriabu pulo yu ibagabu kagonaga manabi ihondo langiai haya. ¹⁸⁻¹⁹Ibugua iba dalu ibulene horobi gaea bulene horobi dagare bulene horobi horo tara taranaga mana langialu ni tagira ibiragonaga ni paliragonaga manabi langiya. Ani bialu mali mbira mbiranaga manabi horo daganaga manabi gaeanginaga manabi iba dalungi ibiragonaga manabi langiya. Ani bialu yakundinaga manabi hariga ibuni puibu biaga ngagonaga manabi langiya. ²⁰Ani bialu mbirale ema bialu piaga bedaru tinaga ibagabu biru haga manabi ti talialu biraga manabi langiya. Ani bialu puriabunaga

hongobi agalinaga mini ngagobi ogoale lalu lawai haya. Mbirale mabuha andaho hagabi irabu tagiraha anda ho hagabi uruni bibahendenaga mana wiagobi i lawai haya. Ani bialu irabuha irabu karu aria marasini wabulene bayale ogo lalu lawai haya. ²¹ Mbirale agalime hendene bu ngarubi agalime de nahendene wia do ho wiaga ngarubi i lawai hai haya. ²² Ainde mini gigabi wulene ibu i lawai haga inaga lawai haga kagome ina manda dewaore bu kogoni. Mbirale bibahende ibunime wabini ngagome uruni bibahende ibuni manda biai ka.

Mini gigabi ibunaga mana ngago ogo

Mini gigabi wulene ibu dinini ale dege mbira ka. Ibu minibi mandabi wáleore wiaihe nga. Ibu mana bayaleore ngago talialu biaga. Ibu ibuni hanguore haga ka. Ibu ale mende naheore. Ani howa ibugua wali agalihondo ibuni mo walia holebi ibuninaga biabe bulene ngagohabi hariga tara tara nga. Ibu dindini wali agali tinginihe kemaru ale ndo ibu dinini ka. Ani bialu ibugua bia ko hene mbira nawi. Ibu bibahendeha piai haga ka. Ibu mo ko holenegro mbira nawiore. Ibunaga bi wáleoreni wali agalinaga gubaliniha nogoba haga. Ibu mbirale bayaleru dege hame-laga. Ibugua mbirale ngaru bibahende hondo bolangua hai kagola ibunaga biabe bulene ngago mbiraleme wu pai habe naheore. ²³ Ibugua wali agali gubalini halu biamogo biaga. Ibu gi halu duru nale hongo ho haga. Ibu gi nahaga howa ibu bibahendenaga hongo haihe ka. Ibugua bibahende ale deme hendedago mamage hai halu

ibugua dinini maru karu kabanaha howa biabe biaga ka. Ibu dinini mini bogabi mandabi karu bibahende bolanguahe daliga howa ibugua dinini maru miniha wále bogabi tíha ko mbira nawi tingini nahe karu ogodagua bidaba lalu haru bamba haga ka.

²⁴ Mini gigabi wulene ibu maru bibahende bolangua hai howa ibu biabe abale bigi biaga. Ibugua mbirale ngaru bibahendeha abaleore anda piai haga. ²⁵ Ibu Ngode Datagaliwabenaga hongome helenego howa ibu wá holene au nahe bayaleore mbira Ngode Datagaliwabenaga wá holene timbuni kagoha howa ibini ka. Ani kagome ai mbirale ko tara tara ngago aria mbira ibuha para holene nakarulapeore ka. ²⁶ Ibu Ngode Datagaliwabeha howa wá hole ibaga ngagonaga manane ale howa wá holene hundiabiaga ka. Ibu Ngode Datagaliwabenaga biabe biaga ngagobi dara holene irane nawini dara haga ngagobi mo walia haga baya tara iba wai ale ka. ²⁷ Ibugua mbirale bibahende ibunaga hongome biai holebira. Ibugua mbirale bibahende lone gahenge wabu helai habehe ka. Anigo ibu tara ale ho iriari nabiaga. Bambaore howa hama ibaabo henego ibu wali agali tigabi bayaleru baba dege haabo haga. Ani howa ibugua ti maru Anduane Homogonaga bi mana latagi halu mbiwia hagaru mo hela maru Ngode Datagaliwabenaga nenegeru mo hela bini. ²⁸ Ngode Datagaliwabehanda turu hagago wali agalime mini gigabi wulene mana ngago baya hanguore talialu kagohondo turu haga. ²⁹ Mini gigabi wulene ibu bayaleoreni ibu ni yakundirubi bolanguahe ka. Ibu ninaga wáholene kago bolan-

gua hene ka. ³⁰ Ni kago ibu nde nime wá hongoheore ha kago ai alendo halu mbi laragola ni ibu ereba halu aruma holeneme bolangua hagane nga. Anigo ainde mbirale ko ngaru dameneme mini giga bulene bolangua habe naheore.

8

¹ Mini gigabi wulene ibugua biabe hongo howaore bialu ibu dindi ngaru bibahendeha piai haga bialu dindi anda bu kagoria irigi haga biaga. Ani irigi halu mbirale ngaru bibahende mo tiga bigi biaga.

Mini gigabi wulene ibugua mbirale bayale ngaru mo anda haga biaga lenego ogo

² Ina mini gigabi wulene hamelo haru. Abale igiri daliahe hewangi i ibula haru mandagi haabo haru. Ibu inaga gubaliniore hene. Agalime wandari bayaore mbira bedago gubalini ho gadagua ina ibu gubalini timbuni ho haru. ³ Ibu Ngode Datagaliwabe howa ibalu mini lene timbuni haya. Ibumaga mini daligaore ngago irane ibu Ngode Datagaliwabela mandagi haabo haga kagome. ⁴ Mbirale bibahendenaga Anduane Homogo Ngode Datagaliwabehanda ibu gubalini ho haga ka. Mini gigabi ibugua Ngode Datagaliwabenaga biabe bulene ngago bialu ibunila haru mandagi haga ka. Mini gigabi ibugua Ngode Datagaliwabenaga mini ngago damene bibahende manda biai ho kagome libu haru biabe bialu haga ka. ⁵ Wali agalime dindini wini ngaru dewaore mo mogo bu wu hayagua nde karulape dege.

Anigo mini gigabi bayale wu holene ngago ibu baya taraore mbira dindini wini ngaru bolangua howa ngago irane ibunime mbirale ngaru bibahende wabiai hene kagome nga. ⁶ Wali agalime mbirale ngaru tininaga mandame wabiyagua nde karulape dege. Anigo mini gigabi wulene ngago ibugua agalinaga manda ngaru bolangua haiho ngago irane ibuni wabiai hene ka. ⁷ Wali agalime ti tigabi holene hamelo heagua nde mana bayale mini gigabi ibugua biagago mitangi bulene nga. Wali agali tigua tininaga mini hamela haru howa mini ngagobi biabe bulene ngagobi baya hangu mo tale bilonaga mini gigabi ibugua ti lawai haga ka. Ani bialu wali agali tigua mana tigabi ngago talialu howa wali agali gi nahe hongo ho hagamogua howa helonaga mini gigabi ibugua dege lawai haga nga. Mana bayale uruni bibahendeme wali agali dege biamogo biaga. Holene uruni aria mbira hangumebi mini gigabi ibugua biamogo biagamogua nabulebira. ⁸ Wali agalime biabe tara tara bulene taya biyaguabi mini tara tara wulene taya biyaguabi uruni bibahende mini gigabi wulene ibugua biamogo bulebira. Ibugua bambaore bini ngagobi mani bulubadarubi bibahende manda biai ho kagome mini gigabi ibugua ti biamogo bulebira. Ibugua wali agalinaga bi tara tara larago mo tiga buwa mo wala halu bi latagi nahe ngagonaga irane mo walia halu latagi haga ka. Ngode Datagaliwabehanda manane mbira mo walia hole ngagobi agalime nabiyagane ale bule ngagobi manda biai halu mbirale bibahende maniore ibulebiragobi manda biaho ka.

Kini bibahende mini gigabi wu holene ngago ogo

⁹ Ai mini gigabi ibugua ibunaga manda wiago bibahendeme i biamogo bialu iha genda bulenebi mini burugu lolenerubi anda ibirangi i biamogo bulubada lo manda bido. Ani bulebirago manda bialu ina ibu gubalini timbuni ho howa ainde ibu i heba mandagi haabo helo hame timbuni lo ko. ¹⁰ Ininaga mini giga bulene wu hewagome wali agalinaga deni i mini lene timbuni henego kogoni. Heneneore i igiri emene ha kogonigo ainde agali haguane ala hene bu karu tigua inaga mini yaraga haga ka. ¹¹ Ai wali agali tigua handalu karia i manani tigatigaore mo tale bialu tigatiga laga henedane hondolebira. Ani hondowa agali haguane bu karu tigua ihondo turu timbuni holebira. ¹² Ina bi la nabi kogola wali agali tigua bi nale nimulo hagahaga biaga. Ai ina bi larogola tigua baya hangu hale hai ho haga. Ina bi lu lalu kogola wali agali ti hale ho habe manga nahaga. ¹³ Mini gigabi wulene ibugua binime inaga mini yaraga henego ainde ani wiaho wiaabo holebira. Ai wali agali mani holebiraru tigua inaga mini embeda nahe mitangi biaho wiaabo holebira. ¹⁴ Ina dindi tara tara ngaru dewaore haru howa handaya ho kogola wali agali dindi uruniha bu karu inaga hongo gibi kogo andaneha hai holebira. ¹⁵ Ani kogola wali agali tigua i tinaga kini bayalebi wai biaga agali hongohebi i henedalo hondolebira. ¹⁶ Ai ini andaga dai berogola mini gigabime inaga bu miniha mo palia holene karula haga. Anidagua biagago irane ibu inaga nenegeore kagome iha genda ho holene mbira anda naibaga. I ibu heba

mandagi howa iha mo ko nahe haruli. I turu ho haabo haruli.

Mini gigabi ogoni Anduane Homogohanda bame mo turu halu nginigo ogo

¹⁷ Ina mbirale uruni inaga miniha tombehabi ngelo howa ogodagua laro. Mbirale ibu mini gigabi ngago baba mini mbiraoreho hayagua nde ibuha haabobo bu holene yu holebira. ¹⁸ Maru tí nde agali ogoni nenege hayagua ti turubiore ka. Mbirale tinaga biabe bia haga kago ibu mbirale bayale ngaru mo yu holebira. Ani bialu mini gigabi ibuha howa mbirale bayale dewaore tagira ibulebira. Wali agali ibu heba te lalu bedago ti mini leneore holebira. Ani bulene wiago hon-dowa ina mini gigabi bayale ogoni ngola howa inila mandagi holenaga hariga tara tara wiaru taya biru. ¹⁹ I waneigini galioreni inaga tingini Ngode Datagaliwabehanda ngiya. Ani bialu mana bayale bulene iha ngelalu biya. ²⁰ Ai wahalu ini bayaore ko lolene karulapeda. Ani bialu inime tingini baya tara mbiraha anda piru. ²¹ Anigo ai inime manda bido. Ainde inime mini gigabi bayale ngago mulenego Ngode Datagaliwabehanda nangiyagua nde mo yulene nakarulapeore. Ai Ngode Datagaliwabehanda ihondo mbirale ogoni bameore i mo turu halu ngiyago ai manda ogonime i mo walia kagome inaga miniha wáleore kogo mo walia ka. Ani bidago manda bialu inaga miniha dege Anduane Homogohondo bi lalu holebero.

9

Solomono ibugua mini gigabiwi mulego Ngode Datagaliwabehondo bi lenego ogo

¹ I mamalirunaga Ngode Datagaliwabebi dara holene irane nawini dara holene Ngode Datagaliwabebi kego inaga bi degeme mbirale bibahende ngaru wabiai hariya. ✧ ² Ininaga mini gigabi ngegome mbirale ngaru bibahende handaya ho howa haru hai helonaga wali agali wabiriya. ³ Ani bialu tigua mini gigabi wulenebi mini bayale wulenebi wu howa mbira ngaru bibahende handaya ho howa mo tale bialu helonaga wabiriya. ⁴ Ngode Datagaliwabe-o mini gigabi wulene i heba mandagi ka. Ani bialu libu haru mandagi mbirale ngaru handaya ho kebigi ainde mini gigabi ogoni i ngibe. I inaga waneigini bu karuha hatago hole anda ibulino naibule nalabe. ⁵ I inaga garabaya biabe ale biaga kogoni ndobe. I wali inaga biabe biaga biago igini ko. Ani howa i agali hongo naheore kogo dindi ogoria tigimandi hangu holebero. Ina tigabiore lolenaga mana tigabi ngadagua lolene manda nabiore kogoni. ⁶ Ai wali agali mbira ibu mana bayale ngago bibahende taluwa bialu howa ibuha mini bayalebi mini gigabi wulenebi iha howa ibini nawi heagua nde wali agalibi ogoni ibu habane nabulene mbira holebira. ⁷ Ngode Datagaliwabe-o ina i inaga wali agalinaga kini holiya dabo helalu i waneigini uruni ti mana larago hale howa mo tale biaga holiya dabo helede. ⁸ Inaga hari nene biagoria i anda buliyabi loma bu delaga dabu

---

✧ 9:1: 1 Kin 3.6-9, SMG 7.7

mbira Yarusalemeni bia holiyabi ani bibe lalu ihondo langiri. Yarusaleme ini biragane tano timbuni ngagola anda kago ibu dahuliya andanaga manane ka. Inime Yarusaleme bambaore howa manda manda bu winiya. ⁹ Mini gigabi wulene ibu ila haabo haga. Bamba ina dindi harila wabiringi ibu ila mandagi hene. Ani howa ibugua i hame ledego manda biai halu mbirale inaga mana lo ngago talialu bialu holene tigabi wiagobi manda biai hene. ¹⁰ Mini gigabi wulene inila dahuliya andagaha kago ibu ibilabe. Ibugua mbirale ina hamelo kego damene bibahende i lawai helo ibu inaga wa timbuni taraore holene ngego wahalu dalialu ibilabe. ¹¹ Ibuha manda bayale bialu mbirale bibahendenaga mini wale bayale ngago ainde ibugua mbirale bibahende ina bule manda bidogo damenenaga mini baya hangu haru hai helo. Ani bialuibunaga hongome i haru helo. ¹² Anidagua biragola inaga biabe berogo damene bibahende inaga deni bayale hai helo ani bibe. Ina wali agali inaga karunaga dabolene tigabi lolene ngadagua lalu tinaga bi larago bibahende baya hangu mo tale buliya. Ani bialu ini kini bayale holiyabi i aba Debidinaga henge muliyabi ibugua haru helo ibi labe.

¹³ Ainde mbiralime Ngode Datagaliwabenaga mini mandala ngago baya hangu manda biai habehebe. Ndo manda biai habe naheore. ¹⁴ Nahabehedago irane agalinaga mini bayaleore ndo howa mbirale bulebirago damene bibahende biako hai haga. ¹⁵ Anidagua biagago irane wali agalinaga tingini dindi kagome abale mo ko hai hagaya. Tingini ogonime wali agalinaga holene

ngagoha genda mo ngialu mini abale puguagaya. ¹⁶ Ai iname manda bialu mbirale dindini ngaru damene bibahendenaga manda bulenego ndelaheda lo manda beremali. Ani bialu mbirale inanaga deni kaware ngaru baya hangu handa tiga naberemali. Anidagua beremaligo ainde mbirale wiado hene dahuliya andaga ngaru baya hangu manda bibehe ai kabe. ¹⁷ Ngode Datagaliwabe-o ínaga hame ngego mbiralime manda nabiore ndobe. Ainde ínime ínaga mini gigabi wulene wali agalihondo mialu ínaga dinini dindini dalilalu miriyagua nde wali agalime baya hangu manda bibehe ka. ¹⁸ Anidagua dege dindini wali agali bu karume talialu helonaga hariga baya hangu mo tiga biriya. Ína mbirale íni hamelo keru wali agali lawai haregola mini gigabi wulene ibugua ti biamogo biaga, lene.

10

Mini gigabi wuleneme Adama handaya ho henego ogo

¹ Agali pigane Ngode Datagaliwabehanda wabu helayago ibu mini gigabime ibu haru hene. Ani bialu ibugua inanaga mamali ogoni ibu nde ibuni hangu heangi mini gigabi ibu libu haru mandagi hene. Ani howa Adama ibu koha pilayangi ibugua lone mo heya hene.✧ ² Ani mo heya howa dindini ngarubi karubi bibahende Adama ibugua handaya ho howa haru hai helo ibuhondo hongo mini.

Keni ibu mini bayale talia nabinigo ogo

✧ 10:1: Pig 1.26-28

³ Anigo ainde agali ko mbira ona heneya. Ibu keba taraore haga mbira heneya. Ani howa ibugua mana bayalebi mini gigabi wulenebi talialu nabiaga heneya. Ibu ibunime mo ko heneya. Anidagua biaga howa ibu hamene heago homelo bo wahaya.✧

Mini gigabi wuleneme Noa haru henego ogo

⁴ Ko timbuni Keni ibugua binigome iba li timbunime dindi namu lai hene. Anigo mini gigabi ibugua dindi lone mo bayale hene. Ibugua agali mbira ibunaga iba sibiha bereaore ira tigrini mbira ibame yu ibagabu haradagua bialu iba sibi ogoni ibame yu ibagabu heagola mini gigabi wulene ogonime baya hangu handaya ho hene.✧

Mini gigabi ibugua Abarahama biamogo bini lenego ogo

⁵ Ko tara tara wiagome wali agali bibahendore mo ko hai heneore hai heagola ti lulu yu ibaga bialu heangi mini gigabi ibugua Abarahama mana tigabi wiago bialu haga heago hondowa ibu gubalini howa dabene. Abarahama ibugua ibu igini kago gubalini ho heaguabi harugo lowa ibuha ko mbira para nahe Ngode Datagaliwabenaga deni ko mbira ibuha para nahe bayale helonaga mini gigabi wulene ibugua Abarahama biamogo bini.✧

Mini gigabi wuleneme Lode biamogo binigo ogo

⁶ Lode ibu mana bayale tigabi wiago hangu biaabo haga heagola mini gigabi ibugua Lodela mandagi howa biamogo bialu henego irane Lode

---

✧ **10:3:** Pig 4.8-13   ✧ **10:4:** Pig 7.1-8.22   ✧ **10:5:** Pig 11.1-9, 12.1-3, 22.1-19

ibu wali agali ko biaga hearu heba mandagi nahomelo ani bini. Tano timbuni duria wiagoria ira dene hariha howa ibira hayagola Lode ibu ibida pene.✧ 7 Bamba howa hama ibinigo áyu kegoniha wali agali uruninaga mana ko binidago mo walia holene tara tara wiaabo kagoni ndobe. Dindi tinaga winidago áyu wiaabo kagoria dindiha kaba ngaruha ira haguaru datagi halu haabo ka. Ira lini do naganealerume lini da nde dagagoyu baya hangu boga bialu bayale nolene nadagaya. Ani bialu ege tole timbuni ibi kui mbira kago ogoni ibu Lode one ibugua Ngode Datagaliwabehanda bi layago mini mbiraore nawiyagonaga manane henego ka. 8 Wali agali tano timbuni duria uruniha haga bu henedaru tigua mini bayale gigabi wualene ogoni galone ndoda lowa mo nagalone ho hene. Ani heagome tinaga mini ndibulo wahene howa tiha mbirale bayale wiaru mbira wá naleore heneya. Ainde wali agalime mbirale tara tara irame dene ngaru de hondowa tigua wali agali urunime mana lehe bia ko halu henedaru mitangi budai bulebira. Ani bialu mana ko timbuniore wali agali tano timbuni duria uruniha hagadarume binidaruni embeda naholebira.

Mini gigabi Yagabala henego ogo

9 Mini gigabi ibugua wali agaliha ti mo ko holene mbira ibuligonaga ibugua hame ledago bialu helo biamogo biaga ka.

10 Yagaba ibu agali mana tigabi biaga howa ibu hameneme keba timbuniore haya handala ibu ibida pene. Mini gigabi wuleneme Yagaba

mana tigabi bilo biamogo bini. Ibugua dahuliya andaga mo walia halu bini. Dahuliya andaga ogoni Ngode Datagaliwabe ibu andaga baya buruguleore ka. Mini gigabi wulene ibugua Yagabahondo mbirale Ngode Datagaliwabenaga ngago lawai haya. Ibu biabe bilo biamogo bini. Ani biamogo biyagola ibugua biabe bayale dewa bini. Ibugua biabe erekuibi bialu hayagome lini bayale maru dene.* ¹¹ Agali tara maru hearume Yagabanaga mbirale wiaru dimagoli ho howa mo page bule manda bialu hearia mini gigabi wulene Yagabala haru mandagi haga heagome biamogo biyagola ibu mbirale bayale dewaore wia tago haga bini. ¹² Yagaba waitigi kagome bolino mini gigabi ibugua Yagaba handaya ho hene. Waitigirume Yagaba hariga poragoaha bo waholino ibugua baya hangu mamage haga hene. Mini gigabi ibugua Yagaba biamogo biyagola Yagabahanda mbiraga mbirangi Ngode Datagaliwabenaga dahuliyali mbirala gungu timbuni bialu Yagoba ibugua dahuliyali bope hene. Mbiraga dahuliyalila gungu timbuni biyadagoniha mini gigabi wulene ibugua Yagoba lawai henedago ogo. Mbirali Ngode Datagaliwabenaga hame ledago taluwa bialu haga kago ibu hongo timbuniore agali wai biaga pari wayali kagonaga hongo kago bolanguahe ka, lalu lawai hene.

Mini gigabi wulene ibugua Yosebe biamogo binigo ogo

¹³ Bamba agali tigabiore mbira mini Yosebe hene. Ibu baba hamene ho hearume ibu agali tara

---

* **10:10:** Fig 27.43, 28.10-22, 32.24-30

ibiyaru minu mialu yolo taguini. Ani binigoyu mini bayale gigabi ibugua Yosebe yu wa nahene. Ibugua Yosebehanda mana ko bulino Yosebela mandagi howa biamogo bialu hene. Tigua Yosebe garabaya andaha heleagolabi mini bayale gigabi ibu libu haru haabo hene.✧ 14 Ibugua Yosebe wahalu pu napeore. Nape libu haru howa ibugua Yosebe Iyibi dindiha gabumanenaga agali haguane helo mo helene. Ani bialu waitigi maru abale Yosebe bope halu hayaru Yosebehanda lone handaya ho howa haru helo hongo mini. Ibugua agali maru tigua bi ke howa Yosebehanda ko biya laga hearu ke henedalo panaga hendelo ibugua mo panaho ngelene. Ani bialu ibugua Yosebenaga mini timbuni mini lene wiaabo helo mo hela hene.

Mini gigabi ibugua Isaraele wali agali Iyibi dindi wahalu tagira pelo biamogo binigo ogo

15 Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agali ibuninaga wali agaliore helo dabo helene. Ani heagola ainde Iyibi wali agali tigua Isaraele bope howa mo ko halu hearia mini bayale gigabi ibugua Isaraele haru dai bialu helene.✧ 16 Mini gigabi ibu agali Ngode Datagaliwabenaga biabe bia haga Mosese hearia dalialu ibini. Mini gigabi ibu agali kini ko hearunaga deni gi nahe hongo howa heyu hene. Ani hongo ho howa ibugua agalime nabiagane aleru dewa bialu hene. 17 Mini gigabi ibugua Ngode Datagaliwabenaga wali agali bu hearume biabe erekuibiore bialu heago hondowa yolo bayale tihondo mini. Tihondo ibugua hariga bayaleore mo walia hene.

✧ 10:13: Pig 37.12-36, 39.1-23, 41.37-44 ✧ 10:15: Har 1.1-15.21

Horombe ibuni hari beraliba ale howa ti bu dambi ho haga hene. Mbiraga yakundi timbuni heagobi howa wá hadali halu ti hariga mo walia haga bialu hene. ¹⁸ Ani bialu ibugua tinaga hariga iba uli timbuni bereago hanuni bope hene. Ani bialu ibugua ti iba solowara mini Iba Daramabi bereago domaede halu pelo biamogo bini. ¹⁹ Ani bialu waitigi ibiyagola iba yaribu timbuni bialu li ibiyagome waitigi uruni bo namu lai hene. Ani biyagola waitigi agali biaru iba nalu homai helene. Ani bialu Iyibi waitigi uruninaga tingini ibame iba angeni yaragaho ngelama pene. ²⁰ Wali agali bayale hearume wali agali ko biaga hearunaga mbirale dabudabu tara tara bayale wiaru ti karulai hene. Isaraele wali agali tigua Ngode Datagaliwabe ihondo inaga mini yaraga halu ihondo iba gana lalu haya. Ti bibahendeme ihondo turu howa iba gana lagimbu bialu lai haya. Inaga hongome ti mo wialu pelarigonaga ani biya. ²¹ Ai mini gigabi bayale wulene ibugua wali agali bi nalaga bu hearunaga hége mo tiga bialu lone bi lelaya. Ani bialu waneigini galirume bi layaru mo beregedalu galone lene helaya.

11

Mini gigabi ibu ti heba dindi ko wiagoha mandagi ibaga bu henego ogo

¹ Mini gigabi ibu Ngode Datagaliwabenaga bi mana latagi haga Mosese heba mandagi haabo haya. Mosesenaga giha mini gigabi ibu howa Israaelenaga biabe biyago bayale biaabo halu

hene.✧ ² Isaraele ti dindi ko yobi iba dalu nabiaga wali agali nahaga wiagoha ibaga bialu hene. Ani bialu hariga mbira nawiore wiagoha balai anda bu haga bima pene. ³ Tinaga waitigi baba wai bialu hongo ho hene. Ani bialu waitigi hearu baba wai bialu bo hela dai bigi bini. ⁴ Isaraele wali agali ti iba noa halu dendebe lebola hayagola tigua ihondo iba ngi lalu olayagola ina ti iba nelu migi biri. Iba ogoni ege tole hongohe timbuni heagoha howa gudulatagi hayagola ti nalu hene. ⁵ Ibame tinaga waitigi bai hene. Ai horo kongi ibame dege Isaraele tini biamogo bini.

Mini gigabi wuleneme Iyibi benego ogo

⁶⁻⁸ Bamba Isaraele waitigi tigua mana mbira wabialu mana ogonime, Isaraele waneigini bu karu bibahendeore homelai holene nga, lene. Ai tigua mana ko bialu karu biadai biaga Ngode Datagaliwabe ina iba timbuni pialu haabo haga peago mo ko harigola iba biago daramabi haya. Ani bialu ai ti dindi ko iba dalu naibaga wiagoha heangi inaga wali agali tinaga dendebe lebola halu iba noa howa tungulo handalu haya. Inime waitigi genda mo mirigo Isaraele tiguabi nde genda ogoaleda lo manda bilonaga biriya. Anidagua helo howa ai Isaraele ti homaramagonida lo manda bu hearia nde ti iba dewaore nelu miriya. ⁹ Waneigini abame ti waneigini tigatiga mana lalu biagadagua ina inaga wali agaliru bahandariya. Ainde kinime ibu waitigi baba keba halu homelo bo wahagadagua wali agali ko hearu daba bagi hariya. ¹⁰ Wali agali

ko karu kinime ti baba keba halu dabowa deni helagadagua ina nde wali agali tigua bialu heago bahandalu mo tale biriya. ¹¹ Isaraele ti Iyibi wali agali baba mandagi Iyibi dindiha heangi ina Iyibi wali agalihondo tandaga timbuni mo miriya. Ani bialu Isaraele ti Iyibi wahalu puwa kaundiaha heangi nde Iyibi wali agalihondo genda timbuni lone mo miriya. ¹² Genda timbunime Iyibi wali agali halu ki mo ko hayiya. Tiha mo ko holene genda timbuni halu ki anda ibiyago labo mitangi bialu howa tigua dugu timbuni biya. Agali timuheme tandaga howa dugu biagadaguaore biya. ¹³ Anidagua binigo genda timbuni Iyibi tigua yu hayadagoni irane Isaraele biamogo bulenaga ani ibilene. Iyibi tigua mbirale o biyadagoni hale howa tigua manda bialu biabe ogoni Anduane Homogohanda ibunaga biabe dege biya lolebira. ¹⁴ Mosese ibu bamba emene galini tigua mo bagi howa nu mbiraha ngelowa mo panaho ngelene. Ai Mosese ibu anda halu agali heagola Iyibi wali agalime mege bialu ibu erembira mialu hene. Mani howa mbirale tara tara tagira ibiyagola ibunaga biabe timbuni taraore yu heago hondowa ti mogolo hene. Ani hondowa ai Isaraele wali agalinaga Ngode Datagaliwabehanda mana kirani hagayane hendene. Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agali iba dewaore mialu Iyibi wali agali namiyane hendene.

¹⁵ Ani biyago hondowa wali agali ko uruni tigua mini ko dewaore wialu hene. Tininaga mini ko ogonime mo luluya hayagola tigua puya mini nawi wiagohondobi ema bialu piaga maru

berearuhondobi bi pupu wialu hene. Ani bialu hearia ina ema bialu piaga tara tara biru hearu ibilalu ti mo ko hariya.✧ 16 Ina anidagua bialu mbirale ema bialu piaga tinime bi pupu wiaga biarume tini mo ko holene yu ibaga lalu Iyibi wali agali tini mo walia hariya. 17 Ngode Datagaliwabe inaga hongo timbuniore nge. Ininaga hongome dindi ogo wabiriya. Ani bialu mbirale wia ko hearu inime baya hangu mo dabadabaho nge-lariya. Ani bialu biango dudu tara tarabi gabua laionobi wali agali mo ko halu bo wahai helo ibilabehe kegoni. 18 Ina ema bialu piaga gabua taraoreru wabulene hongo karulapeore ke. Ani bialu maru nde tinaga ngui harigaha ira datagi haluhebi wabibehe ke. Ani bialu ema bialu piaga maru nde bi dalimuore hongo tara howa ladaga haragola ira hagua ne harigaha timbuni datagi helalu maru nde tinaga deha howa ira hungu datagi hagaru wabibehe karulapeore ke. 19 Ai ema bialu piagane urunibi dindini hayagua nde urunime wali agali abale balu tongolo milolebira. Ani bialu wali agalime urunibi de handayagua ti gi timbuni howa mogo lalu abale tungulo mu wulebira. 20 Anidagua bulene ini karulape kegoni ina ema bialu piaga ko urunialego wali agali bo wahai helonaga naibilabe. Inaga dabolene tigabi ngegoria haru polene hamelo heagua nde ina bame inaga ne harigaha pu laregome wali agali ko bu karu bame odopebe bialu homai habehe ke. Anigo ainde inime mbirale bibahende dewaore helobi daga lowaore manda buwa ho-

---

✧ 11:15: Har 8.1-24, 10.12-15

lene karulape ngadagua helobi wabiriya.

Ngode Datagaliwabe bibahendenaga hongo haihe kagome ibuni wabini ngaru gubalini haiho kago ogo

²¹ Ngode Datagaliwabe-o ínaga hongo bibahendengi walia haabo habehe kegoni. Mbiralime ínaga hongo mo bagi habe naheore. ²² Ínaga deni dindini ngago ibu emeneore dabiabi iba mu alebi mbiraga pibiya ibira haragome egerebagi handalu keria dadimba dindini ngaligobibi nga. ²³ Anigo ainde ínime mbirale bibahende wabiai habehe kegome wali agali bibahende dara holene irane nawi ngagoria howa dara hai haga ke. Ína mbirali ko biaga kago abale bo waholene ngago nabe kegoni irane ti mini beregedelo henge mialu handaya ho haga ke. ²⁴ Ína dindini karubi ngarubi bibahende gubalini hai ho haga ke. Mbirale bibahende ínime wabini bu ngaru aria mbirago ko ngada lo manda nabi kegoni. Ani manda bidego irane mbirale bibahende wabialu howa ína ko íni manga holene ale mbira nawabini. ²⁵ Ína mbirale mbirago helo hame nalariyagua nde ogoni ibu bayale naholebira. Mbirale mbira dindini helo wa nabiriyagua ogoni ibu dindini bame anda ho habe nahe ka. ²⁶ Anduane Homogo-o mbirale bibahende karubi ngarubi ínaga dege ngaru bibahende uruni ínime gubalini hai howa handaya ho haga ke.

12

¹ Ínaga dinini haabobo haga kago ibu bibahende ha ho tolai ka. ² Ani kagome í mbirali ko birago

hendore tiga biaga ke. Anduane Homogo-o wali agalime ko mbira biyagua tinime handalu tiga bulene ngadagua mo tiga bilo ina mini mo wia haga ke. Ina tihondo bi hongo howa lamialu ko bialu kemigo wahai halu ininaga biamogo biaga ngego manda bialu yutiga bilo ani biaga ke.

Ngode Datagaliwabehanda Kenana wali agali abale bo wahole lo manda nabinigo ogo

³⁻⁴ Ina wali agali hameigini tara bamba inaga dindi ngegoria hearuhondo turu nahe hene. Tigua mana koore wiaru dewa biaabo halu tomia bialu dama togo wialu mbirale gime wabini wiaruhondo bi pupu wialu hene. ⁵ Tigua dara naheore howa tinaga waneigini homelo balu wali agalinaga tingini daramarubi nalu hene. ⁶ Wali agali dindi ogoniha haga hearume mana ko bulenaga bi pupu wiaga howa ai aba aiya hearume tinaga waneigini galiru homelo baga hene. Ani bialu haga heago hondowa inime inanaga mamaliruhondo lamialu, Wali agali dindi ogoniha hene karu homelo bo wahai halimu, lariya. ⁷ Ani bialu dindi ogoni ini gubalini timbuni howa dindi maru ngaru gubalini anidagua nahe ke. Ani howa inaga wali agali ti dindi bayale ogoniha helo hame lede. ⁸ Anigo dindi ogobi inime gubalini ho hariyago irane wali agali dindi ogoria hene hearubi nde inime wabini dege heagola biriya. Ainde ina ema bialu piaga berearu ala bamba halu wali agali waitigi bu hearu hendore mbira balu homelaga bule pudaba lowa inaga mamage agali hearu mani

✧ **12:3-4:** Man 12.31, 18.9-13

pelariya. ☆ ⁹ Agali mana ko biaga karu bo wahi helo agali bayale biaga karu biamogo biaga inaga hongo gibi nge. Ina bi hongohe mbira laregomebi mbirale ema bialu piaga biru karu ibilalubi waitigi bu karu abaleore homai helo bo wahi holene karulape ke. ¹⁰ Anigo ina ogonidagua nabiaga. Tigua bu mini beregedelonaga hendore dege mo tandaga haga biaga ke. Heneneore ti wali agali ko biaga waneigini howa ti wene waneigini gali heangi ko biawai hene kago i manda bide. Ani bialu tigua mini beregedabe nahe kagobi i manda bu ke. ¹¹ Ani bialu kago irane bambaore howa wali agali bibahende inaga deni nahe pu ereba hai hene kagome ani biaga ka. Heneneore tinime ko biyago karulape pani nelo nami hari. Ina ti pani nelo nami harigo irane ina agali mbira gi howa ndo ina ti dara ho howa pani nami wahariya.

Ngode Datagaliwabe ibu Anduane Homogo kago ogo

¹² Ngode Datagaliwabe-o ihondo o beregoni agile berebe labehe ai kabe. Ani bialu inaga bi mo wahabehe mbirali ai kabe. Ani bialu wali agali bibahende inime wabini bu karu bibahende bo wahi hariyagua ko birida lalu ihondo laba lolene mbira ai kabe. Ani bialu wali agali ko biaga bu karunaga bi lamogo bia hole mbirali inaga deni ai ibu holebirabe. ¹³ Mbiralime urunidagua bibe nahego irane mbirale bibahende inime handaya ho howa haru hai haga ke. Ani bialu ogoale biru ogoale laru lalu ina lamulene bi pupu wiaga

wiarualebi mbira naheore. ¹⁴ Ani bialu ina wali agali bo wahai hariyagua agali haguane mbi-ramebi kini mbiramebi ina ko birida lalu bi ladai bulene mbira naheore. ¹⁵ I tigabiore howa ina mbirale ngaru mana tigabi handaya ho holene ngadagua handaya ho haga ke. Ina mbirali ko nabiaga kago bame laede halu ko birida nalaga ke. ¹⁶ Anidago irane mana tigabi ina biaga ngegome inaga hongo gibi ngego mo walia haga nga. Ini tinaga Anduane Homogo howa wali agali bibahendehondo dara hai haga ke. ¹⁷ Wali agalime i hongo naheda lo manda bu kangi inaga hongo ngego mo walia haga ke. Mbirali inaga hongo ngego manda bu howa mine haga karu ina ti pani nelo mialu minu бага kegyu tinime mine halu i erembira ngiaga ka. ¹⁸ Hongo damene bibahende ininaga giha yu howa ina wali agali pani ngulene nganggi ngialu minu бага ke. Anigo ina baba daba ki lolene nganggi ina wali agali dara holene irane nawini dara haga kegoni. Ina ina wali agali mana tigabi ngagoria howa hendore haru haga ke.

Ngode Datagaliwabehanda Isaraele dara henego ogo

¹⁹ Ina mana ogonidagua birigome mbirali tigabi kago ibugua wali agali tigabi bu karu mini turuhu haga lalu biawai hari. Inaga waneigini tigua ko bialu hayaru erembira mialu ini keria dai bilo hondo haga kegonaga tigua ihondo mini mbi-raore hongohe wua ka. ²⁰ Ina keba abale tungu nale howabi inaga wali agali waitigi karu abale

nabagabi kegoni. Heneneore ko tinime biyagonaga tiniore homolene nga. Anigo ainde mana ko tinime bialu henedaru yu wahai helo henge miaga ke. ²¹ Inaga waneigini tinaga mamaliru baba habo nalolene bi lo winiyago ngelowabi tihondo mbirale bayaleru nguliya lalu bi lo winiyago ngelowabi uruni ani ngela lowa inaga waneiginirume ko biyaore lalu mo ko howaore dabariya.

²² Heneneore inime ina pani ngiaore biri. Anigo ina baba waitigi karuhondo pani nelu dewaore daosini dege pihalu (10,000) agima mo miaga ke. Ina ogonidagua birigo irane ina wali agalime mo tiga bialu larago hale halu howa inaga mana dara holene irane nawini howa dara haga kego manda bu howa hale halu mo tale bulumaya biri. Ai ko iname bidemangi tigua ina mo tiga bilo anidagua pu howa nde tigua ina dara helo malia ho holeberema.

*Ngode Datagaliwabehanda wali agali mbirale
ema bialu piagahondo bi pupu wiaga bu karu mo
tandaga hagago ogo*

²³ Ani bialu ina maru lulu yu howa mana ko wiagoha talima pialu hearu tandaga nelu migi biriya. Anidagua biriyago irane tinime mbirale ema bialu piaga ko hearuhondo bi pupu wima pialu hearia tandaga nelu mo miriya. Ainde mbirale ema bialu piaga urunime ti tandaga nelu mo miya. ²⁴ Tigua bi henene lolenenaga hariga ngago wahai halu puwa mbirale ema bialu piaga ko bu hearuhondo bi pupu wima piya. Ti waneigini gali mini nawiore hagagobi howa lulu yu ibaga bu ka. ²⁵ Inaga deni wali agali uruni mini bayale

nawiore waneigini ale kagola ína ti baba daba ki bialu pani nelo mo meregobi nde mo ko hole-neore ndo bame wali agali tara tara bu karume de hondowa oba halu mege bilo manda buwa mo miaga ke. ²⁶ Pigane ti mini beregedelonaga genda emene hangu mo mirili. Anidagua beregola tigua ínaga dara howa biamogo bulene ngago manda nabi kagome ai tiha ínaga manani tigati-gaore mo tale bulene ngadagua mo tale bulebere. ²⁷ Mbirale ema bialu piaga uruniale tinaga bi pupu wiaga hearume tinihondo tandaga taraore nelo miya. Anidagua biyagome tinaga miniha mo wála hayagola abale howa Ngode Datagali-wabe tigua manda bulene manga ho heneyago hendene. Anidagua bialu tiha mo ko holene tim-buniore mo yu anda ibini.

Wali agali mbirale gime wabini ngaruhondo bi pupu wiaga karu ti luluore ka

(Be 13.1-15.13)

13

*Wali agalime mbirale dindini wini harini wini
ngaruhondo bi pupu wiali henego ogo*

¹ Wali agali Ngode Datagaliwabe manda nabi karu ti luluore ka. Wali agali urunibi karume mbirale bayale tini deni kaware ngaru hondolebirago ainde Ngode Datagaliwabe ibuni haore biarua lalu taya buwa handa walia naholebira. Biabe bu wini ngago baya hangu bigibege lalu handalu howa biabe ogoni biaga kago ibuni baya hangu

taya bialu handa walia nahaga ka. ² Tigua mitangi bialu howa ira dene dedagobi puriabu pu laragobi iba solowara timbuni bedagobi yakundi karubi iba li timbuni poragobi ni kagobi ege kagobi ti timbuni howa tigua dindi ogo handaya ho ka lo manda biaga ka. ³ Wali agalime mbirale urunihondo turu timbuniore howa tigua mbirale uruni bi pupu wiagane ale ka lo manda bu haga ka. Anigo Anduane Homogo mbirale uruni wabiaga kago ibuni mbiraleibunime wabinidaru bolangua hene daligaore ka. Ani bialu Anduane Homogo ibuni mbirale bayale damene ngaruni abaore ka. ⁴ Wali agalime mbirale uruninaga hongo ngago hondowa mogo timbuni lalu biabe hongohe birago de hondowa mogo timbuni laga ka. Anigo ainde mbirale uruni wabini aba ibuni kago ibu mbirale uruni bolangua hene howa ibu hongo gibiorehe ka. ⁵ Wali agalime mbirale baya taraorebi timbuniorebi mbira ti kagoria ngaria hondowa ai mbirale baya ogoni aba baya taraore halu mbirale timbuni ngaru aba timbuniore harua lo manda bulene nga. ⁶ Anigo ai tinaga miniha wá nale heagua nde tigua henemane manda buwa bero lalu bialu hene ndo dege holebira. Tigua Ngode Datagaliwabe ibuni taya bule bialu karia pu luluya howa bulebira. ⁷ Anidagua bulebirago irane Ngode Datagaliwabehanda mbirale bayale wabiyago damene bibahende tinaga deni panaga bu payabu wiai kagola tigua Ngode Datagaliwabe ibuni taya bialu hene holebira. Mbirale ibugua wabini uruni baya taraoreru bu ngagola tinaga bu mini uruniha ha holebira. ⁸ Anigo ainde ti luluyu kago daraba.

⁹ Tigua mbirale bu ngarunaga mana ogodagua biaga agua piaga agua haga lalu manda timbuni uruninaga wu ka. Anigo ainde mbirale bayale uruni aba kago ibuni abale handa walia nahaga kago irane agimeda.

Wali agalime ira dibalu gime wabini wiaruhondo bi pupu wialu henego ogo

¹⁰ Wali agali darabiru tigua manda bialu mbirale holene nayi ngarume ti biamogo bulebirabe toba howa urunialehondo mini mbiraore wu karu dege daraba. Tigua mbirale agali tininaga gime wabini ngaruhondo bi pupu wiaga ka. Agali mbira mandabi kagome ema bialu piaga biru ngarunaga ngolo silibarume wabu wini ngagohondo bi pupu wialu haga ka. Ani bialu ege tole bamba agalime podo wini ngagohondo bi pupu wialu haga ka. ¹¹ Agali anda biaga kagome biabe biagago baya hangu manda bulene nga. Ibugua ira mbira dibalu ongoba bu wiaga. Ani buwa ogonime wali agali biamogo bulene ale bayale mbira gime wabiaga. ¹² Ani wabialu howa ira ogoninaga duni haraneru tomo hirule ira delowa ibuni turu ho biraga. ¹³ Anigo ira bogo wahene harene ngarume biabe bulene mbira nawi. Ira ogoni ibu yiyoleni howa de habane bere bada. Anidagua bini mbira wiagua nde agali biabe biaga biago ibu biruwa ira ko galone nabibehe ogoni tigi haga buwa tigini urunime wali agalinaga bigiyaru ¹⁴ ema bialu piagarunaga bigiyaru wabiagaya. Ani wabuwa maruhayagi bayale ndo ngaru daramabi lo budambi haga. ¹⁵ Ani biai howa

---

✧ **13:10:** Ais 44.9-20, Yar 10.1-16, Bar 6.8-73

ogoni ibu mo ngelolenaga tamu bayale mbira anda hai kagoria wiapara ho ngelowa mbirale irame wabiyago mo yalu puwa pume dariba howa mo ngelaga. ¹⁶ Mbirale irame wabini ogoni puri-abume mo ibira haragola ibira howa gingirula hole bulino baya hanguore waya pume daba haga bu ngelaga. Baya hangu mo dariba haga bi-agadago irane ira dibalu bame agalime wabini wuwa ibuni pelemialu hongo naholobada manda bialu baya hangu agalime dege mo daba haga buwa helaga. ¹⁷ Ani helowa agali ogoni ibuni taga nahe howa mbirale ibunime wabu wiyagohondo bi pupu wialu ibu one baya hangu handaya ho habe lalu ibu waneiginibi ibunaga mbirale ngarubi baya hangu handaya ho habe lalu bi lami-aga. ¹⁸ Ibugua mbirale irame wabu wiyagome ibuni tingini mo hongo habe lalu bi pupu wiagagoyu mbirale irame wabini ogoni ibuninaga hongo nawi. Agali biago ibu holene ngibe lalu bi pupu wiagagoyu irame wabini ogoni ibuniha holene mbira naheore. Agali biago ibugua mbirale ogonihondo ibu biamogo bia lalu bi pupu wiaga. Anigo irame wabini ogoni ibuni biabe mbira bibe naheore ka. Agali biago ibugua irame wabini ogonihondo ibu baya hangu ibagabu holiya biamogo bibe lalu bi lagagoyu irame wabini ogoni ibaga bialu napiaga. ¹⁹ Agali biago ibugua irame wabu wiyagohondo bi pupu wialu lamialu ibunaga biy-inaya biabe bialu kago biamogo bialubi biabe maru ibugua bialu karubi biamogo bibe lalu bi lagago ainde mbirale gime wabini ibuninaga ema bialu hongo holene mbira nawiore ndobe.

14

Ngode Datagaliwabehanda Noanaga iba talu mo bayale halu mbirale irame wabini wiaru ho gingiru lo wahai hene

¹ Agali mbira ibugua iba li timbuniore wiyagola iba taluha anda pole hene. Ani howa pigane ira tigini mbira wiagohondo ibu bayale holiya biamogo bia lalu bi lamini. Anigo ai ira tigini ogoni ibu hongo nahe. Ibunaga hongo iba sibi agali ogoni ibu yalu polebiragobi ndo nga. ² Agali mbira ibu yolo mulenaga iba sibi wabulenenaga bebani wabu wini. Ani bu wiagola agali manda bayalewi heago ibugua iba talu wabini. ³ Anigo ainde Aba-o ina iba sibi ibu iba hanuni hariga ogodagua pelo lalu baya hanguore handaya ho haga ke. ⁴ Agali manda nabi heaguabi ibugua iba sibi baya hangu yalu polebirago irane ina ibu biamogo beregola yalu polebira. ⁵ Ainde mbirale bibahende inaga mini gigabi ibugua wabini ngago damene bibahendeme tininaga biabe bulene ngago bigi bigi bialu helo hamelo ke. Ani manda bidegome wali agali tigua gi nahe bameore ira mbalapayabi ngagoria biralu iba solowara timbuni bedagoria pialu mo ko halu iba nai nahe bayale ange mendehayagi anda piaga. ⁶ Bamba bambaore agali luoreni timbu gibiore heneya. Ti mine halu balagala halu heagome tini homai halu ereba hai henego mbiraore hangu homa nabi bayale heneya. Ibu hangu bayale howa wali agali hameigini tara tara mani henerunaga mamali ho aribia heneya. Ibu iba sibi inime handaya ho heneyago ha biruyu ibagabu heneya.

⁷Ngode Datagaliwabe-o ina iba sibi ogoni agalime irame wabiyago mo bayale harigola ai iba sibi ogonime biamogo biyagola mana tigabi bulene ibu bolangua heneya. ⁸Heneneore mbiralime bi pupu wulenaga irame bigiya wabu wiyagua nde ibugua gime wabu wiyago mbiralime mo ko harangi ibuni heba mo ko holene wulebira. Ibuni heba mo ko holene wulebirago irane agali ogoni ibugua gime wabinihondo bi pupu wiaga ogoni wabu wiyagome ibu mo ko holebira. Ai mbirale abale mo ko halu goba haga ngago bi pupu wiaga bayale lalu kemigome ibubi mo ko holebira. ⁹Ngode Datagaliwabehanda wali agali ko biaga karubi tigua biabe ko bu ngarubi hame nalagaore ka. ¹⁰Ani howa ibugua wali agali uruni heba tinaga biabe ko bini ngarubi bibahende bo haealabaga bu wahai holebira. ¹¹Anidagua bialu Ngode Datagaliwabe ibuni ibalu wali agali Ngode Datagaliwabe yutiga nabiaga bu karu heba tinaga bi pupu wiaga ngaru heba bo haealabaga biai holebira. Heneneore Ngode Datagaliwabehanda mbirale bibahende ngaru wabiai henegoyu ainde wali agali tigua mbirale uruni mo ko hai halu mo nagalone halu ka. Mbirale urunime wali agalinaga mini mo luluya haga nga. Mbirale uruni wali agalime ibaha wena minule wena nu wiagadagua ngago urunime wali agali lulu karu minai holebira.

Ngode Datagaliwabe ogo

¹²Agalime bi pupu wulenaga irame wabiyangi Ngode Datagaliwabe erembira mulene mana heyini. Wali agali tiniha mo ko holenebi ogoningi

dege anda íbu wini. ¹³ Bambaore mbirale bi pupu wule gime wabini uruni ale nawini. Ani bialu manibi ani wiaabo naholebira. ¹⁴ Wali agali tinaga mine hagane maname mbirale bi pupu wiaga uruni dindi ogoria wabu winiya. Heneneore mbirale bi pupu wiaga gime wabini uruni abaleore ereba hai holebira.

¹⁵ Horo mbirungi agali mbira heneyago ibu igini abaleore homo tungulo miyiya. Ani homayagola igiri aba biagome ibu iginiore dara timbuni howa igiri ogoninaga mbirale mbira gime wabiyiya. Ani wabuwa ibu igini abe dege homayagohondo bi pupu wiyiya. Ani buwa ibu ilili bulene manabi bi pupu wulene manabi tara tara wabuwa ibu waneigini aguaneru mani holobadaru tigua taluwa bialu helo wabu wini. ¹⁶ Maniore howa mana ko ogoni pu hongo halu mo mana hene. ¹⁷ Wali agalime gime wabini uruni ale ngagohondo bi pupu wilimu lalu agali haguane bu hearume bi hongo howa laga hene. Ai tinaga agali haguane dindi kaundiaha kagola wali agali tigua dengui handalu ibunaga mini yaraga hole ibabe nahe kaundiaha haragola tigua gime wabini agali ogoni handalehe wabu wiaga. Ani wabu ngelowa tigua agali haguane ogonihondo bi laradagua ibunaga bigiya ogonihondo bi lalu mini yaraga holenaga gime wabini ogoninaga mini yaraga halu hagaya. Agali haguane tigua ogonidagua bilimu lowa hongo haabo haga winiya. ¹⁸ Agali gime uruni wabiaga karu tigua nde ogoni tinaga gi biyinaya winidagola tiguabi hongo howa wabu bila howa yolo migi biagaya. Ai tinaga biyinaya manda bialu wabiragola ogo-

nime bi pupu wiagane mana ogoni pu timbu hene. Anidagua biragome wali agali maru tinaga agali haguane kago manda nabi bu karume bi pupu wiagane mana ogoni talialu haga hene. ¹⁹ Agali deme hondolene uruniale wabiaga kago ibugua ibunaga agali haguane kagonaga wabero lowa ibunaga agali haguane kagome hondowa turu helonaga bayaleore wabiaga. ²⁰ Anigo áyu wali agali bibahende deme hondolene baya uruni turu hai ho ka. Bamba howa tigua tinaga agali hagianerunaga mini yaraga haga winigo ai áyu uruni tinaga bi pupu wulene nga. ²¹ Anidagua biragome wali agali mohondo halu genda tara tara mo miaga nga. Ani bialu agali haguane bu karunaga bi laragome wali agali mo luluya halu ege tole ngarubi ira tigini ngarubi tinaga bi pupu wulene urunihondo lolene nga lagane ka. Tigua ogonidagua binidago bamba Ngode Datagaliwabehanda tihondo lamialu mbirale mbira bi pupu wule gime nawabibe lenego mo wahene.

Mbirale gime wabini ngagohondo bi pupu wialu kago mana ko ngagonaga tene ngago ogo

²² Wali agalinaga miniha mo luluya hai heagola tigua Ngode Datagaliwabe ibuni ai kabe manda nabioire ka. Mani howa ti pu luluyaore halu tinaga lulu mana ogonime tininaga minibi holenebi mo libilaba lalu mo luluya dege henego ka. Tinaga embone gengedai henego howa tigua lalu, Mana ko bulene ngagome holene bayale awadaga mo yu anda ibaga, lalu ka. ²³ Tigua bi pupu wiaga maru ngaruha tinaga waneigini homelo bagane ka. Ani bialu tigua bi pupu tara tara lalu iba

gana ko tagabi tara tara ngarubi mana ko tara nahendene ale tara ngarubi bialu haga ka. ²⁴ Ani bialu howa tininaga dabubini mana ngagobi holene bayale ngarubi mitangi nahaga ka. Ani howa agalime agali mende kago mohondo halu ohowa homelo bo wahaga ka. Agali ko biaga urunime agali mendeali one bedago ti kayu bialu haru paluwa wali ogoni ibu agalini kago mo taga haga ka. ²⁵ Wali agali uruni ti daluha mana ko tara tara wu toleda. Tigua agali bameore homelo bo wahaga bialu mbirale mendealinaga ngaru mo page bialu maru karu mohondo haga bialu haga ka. Tigua mana bayale bialu holene ngago wahalu habo nalolene bi lowini ngaru pugualu piai haya. Tigua agali maru karu wai bilo mo bia halu mbirale mbira bule lalu bi lo wiyago nabi wahalu piaga ka. ²⁶ Tigua agali bayale karu gililo yu pialu agali mende ibugua biabe bayale bini ngago mo embeda haga ka. Wali agali tigua mana bayale bini ngaru geme hengedo wahai haga ka. Agali dege dege mana ko tagabi ngaru bialu howa dabubini mana ngago puguaga ka. Dabubini mana pugualu puwa wali agali kayu bima ibaga dege biaga ka. ²⁷ Mbirale bi pupu wule gime wabini ngagohondo bi pupu wiagane mana ngagome ko damene ngago mo yu anda ibagane hariga ogoni nga. Mana ogonialeme ko tara tara ngaru mo anda halu mana ogoni aleme wali agali ko mana ko uruni talima piaga karu biba helalu ereba helaga nga. ²⁸ Wali agali mbirale bi pupu wule gime wabini urunihondo bi pupu wiaga karu ti lulu taraore yu ibaga bu haga ka. Tigua mbiwia harama lowa ke dewa halu mana nabulene lehe

ngaru bialu haga ka. Ani bialu howa tigua mbirale mbira buleore lalu bi lo wiyagua nde bule layago henene bule ndo nabi wahalu piaga ka. ²⁹ Tigua mbirale bi pupu wule gime wabini uruniha holene nahe ema nabiaga bameore ngarume tiha genda nangulubada lo manda bialu tigua mbirale mbira buleore lalu gi dolalu lo wirago nabi wahalu piaga ka. ³⁰ Anigo tigua Ngode Datagaliwabe kago manda nabi tinaga miniha mo luluya hene kago ainde horo mbirungi tiha genda anda ibulebira. Tigua mbirale gime wabini dama mitangi bialu bi pupu wiaga ngaruhondo bi pupu wialu howa mana tigabi ngago bame dege nga lo manda biaga. Ani manda buwa tigua wali agali karu mo hondo howa mbirale mbira buleore lalu gi dolalu ke howa lo wulene karulape lo manda biaga. ³¹ Agali uruni tigua mbirale dama mitangi bialu bi pupu wule gime wabini uruninaga minini howa henene ore bulego laro lowa gi do lalu bi lo wiaga. Mbirale bi pupu wiaga urunime tigua mana ko biragonaga pani namiagago ainde mo ko holene ngagome tiha ngola haabo holebira. Ani bulene ngago irane wali agali mana ko biaga bu karu tiha pani nelu mulene tigabi ngadaguaore miaga ngagome ani mulebira.

15

Mbiralime Ngode Datagaliwabe baya hangu manda bu heagua ibuha haabo holene yu holebi-rago ogo

¹ Anigo í inanaga Ngode Datagaliwabeore kegoni howa ínaga miniha mo palia holene karulo halu mana tigabiore ngago talialu haga ke. Ínaga

miniha keba abale tungulope nahaga ke. ¹Ína dara hopeneme mbirale bibahende karubi ngarubi haru howa handaya ho hai haga ke. ²Ínaga hongo holene ina manda bidamagome ina mana ko birimayaguabi ina ínaga wali agaliore kema. Anigo ina nde íninaga dabeneore holomaya daba bagiho heledego ainde iname mana ko bulene hame naledema. ³Mbirali baya hangu íniore manda biai ho kago ibu bayale tigabiore ka. Mbirali ínaga hongo timbuniore gibiorebi ngego hondowa manda bu kago ibuha haabobo holene yu ka. ⁴Ainde mbirale agali tinaga manda wiadagua gime wabu wini bu ngaruni aria mbiragome ina wali agali kemaru haru pubagi naholebira Agali ira dibu bogo wahaga bialu gime wabini ngarumebi deme hondolene yári tara tara hiru wini ngarumebi uruni aria mbiragome Ngode Datagaliwabe helalu ina haru halu kaundiaha pubagi naholebiraore. ⁵Wali agali lulu mini nawi karume mbirale irame wabinibi baya urunibi de hondowa tinaga bu miniha mo kiaula haragola tigua mbirali ema nabiaga holene nahe uruniale ngagohondo bi pupu wialu haga ka. ⁶Wali agalime mbirale uruniale wabiyaguabi deme hondolene urunialego hame layaguabi urunihondo bi pupu wiyaguabi wali agali urunidagua biaga kago ti mana ko ngago turu haga ka. Anidagua biaga karu ti mani howa tininaga mana ko ngubi uruni yu tiga bu hayagonaga pani tandaga koore ngago nalu holebira.

Agali mbirame bi pupu wulenaga dindime wabu

ngelowa ogonihondo bi pupu wialu henego ogo

⁷ Agali be dindime wabiaga kago ibugua dindi waru gedaore ngago dugu mbera bigi buwa baya hanguore mo beregeda beregeda bialu ibuninaga gime beledi tara tarabi be tara tarabi wabu wiaga. Maru biabe bayale ngago bulenaga wabu wialu maru biabe damene bulene ngaru bule wabu wiaga. Ibu be uruni wabialu howa dindi mbiraore ogoni degeme wabialu wabiagane manabi mbiraore biagadagua dege bialu wabiaga. Agali be wabiaga kago ibunime be mbirago ogoale bule lalu mo daba bagi haga biaga. ⁸ Ani bialu agali ogoni ibugua dindi mbiraore ogoni aria dege duguwa mbirale dama mitangi bialu bi pupu wiaga wabiaga. Agali ogoni ibuninaga horo bame mohole biaga. Ainde agali ogoni ibuni dindi agali howa ibuni áyu dege dindiha howa ibinigo ibunaga horo mohole biaga ka. Ani bialu dindini lu nahe abale homalu ibunaga tingini lone dindi ho dai bulebira. Ibunaga holene bame dano howa mo yu hayago lone miaga kagohondo mia dai bulebira. ⁹ Agali ogoni ibunaga dindini holene emene tigi mbira hangu halu abale homolene ngago ainde ibugua uruni mitangi nabiaga ka. Ibu agali mini lene holenaga ibugua agali maru ngolo silibarume mbirale wabiaga karu baba bolangua haga haga bulene manda biaga. Ibugua agali maru boronosime mbirale tara tara wabiaga karubi dege holene manda biaga ka. Ai mbirale ibugua wabiniru handalu keria ngolo siliba boronosirume wabini handalehe wabu ngagoyu ai henene ani wabini ndo ke howa dindi hangume wabu wiaga. ¹⁰ Agali ogoninaga gubalini be abalu

ale howa ibunaga yu tiga mini mbiraore wulene dindi himu bame ngago ale howa ibunaga holene kagonaga yolobi nagalone daga nawini halu bida. Ibu yolo bulenego dindime be wabule yolo biagagobi nakarulape dege ibu nagalone ka. ¹¹ Ainde ibuni wabiaga Ngode Datagaliwabe kago emeneorebi manda mbira nabioire ka. Ani bialu ibunaga holene Ngode Datagaliwabehanda ibunaga buhe pulaanda hayagola ibuha holene mo karula hayagobi Datagliwabehanda agali ema bialu piaga helo wabu helayagobi manda nabioire ka. ¹² Tigua manda bialu karia inanaga holene yu kemago mo gini bia holene alebi mbirale mbira yolo mulene alebi mbirago kemabe tobaho ka. Tigua mitangi bialu hariga tara tara ngaru ko bayaleyaguabi tanabi taya bialu yolo mulene dege manda biaga ka. ¹³ Ani howa ibugua dindi duguwa mbirale dama mitangi bialu bi pupu wiagaru wabialu be abale pambu lagane ngaruale wabiaga ka. Agali mana uruniale biaga karu tigua mbirale uruni mana ko berema lo manda bu howa dege bialu haga.

Ngode Datagaliwabehanda Iyibi mo ko howa minu balu Isaraele wali agali biamogo bini

(Be 15.14-19.22)

Ngode Datagaliwabehanda wali agali mbirale gime wabini wiaru bi pupu wiaga hearu pani nelu minigo ogo

¹⁴ Wali agali dewalime mana lehe luluale mana ngaru bialu hagago ainde waitigime ibalu inaga wali agali bu hearu bibahende bope hai

hayago ti luluore haya. Ti mini nawi howa biya. Ainde waneigininaga mini ngagome tinaga mini wu bolangua howa ngabada. ¹⁵ Anigo irane tigua deme hondolene wabu ngaru bibahende Ngode Datagaliwabe dege ka lo manda bidagome nakarulape. Ainde gime wabini uruninaga de kagome mbirale karu ngaru handa nabiaga ka. Tinaga ngui kago ai nguiha buhe namiaga ka. Tinaga hale heledago ai bi larago hale habe nahe ka. Tinaga gi hondone kagome ema bialu mbirale ela halu ogoaleda labe nahe ka. Wabini uruni tinaga ge kagome ge ogoni howa ibaga bialu pobe nahe ka. ¹⁶ Agali mbirale wabiaga kago ibunaga holene bame dano ho kago howa dege ibugua wali agali Ngode Datagaliwabe yutiga nabiaga karunaga bi pupu wiagane nabiagaru wabiaga ka. Anigo mbiralime bi pupu wulene mbira ibunialeore wabibe nahe ka. ¹⁷ Wali agali bibahendeore tinaga homolene horo mbira ngelowa dege ka. Ai mbirale mana ko bialu wabini ngaru bibahende tinaga ema bialu holene naheore nga. Agali tiniha buhe lalu holenehe howa tini mbirale bi pupu wiaga ngaru bolanguahe daliga ka. ¹⁸ Ngode Datagaliwabe-oinaga wali agalinaga waitigi karume, ema bialu piaga ko tara tara bu karuhondo bi pupu wialu haga ka. Ema bialu piaga maru tiha mini mbira nawioregome ti emene bayale lowa ema bialu piaga tigua bi pupu wiaga uruni koorehondo bi pupu wiaga ka. ¹⁹ Ani bialu ema bialu piaga wali agalinaga bi pupu wiaga uruni wali agalime de handalu bayaledago hondowa bi pupu wibehe ndo. Ai Ngode Datagaliwabehanda mbirale ibuni

wabiniruni bibahendehondo bi bayale lamialu howa ani buwa ema bialu piaga ko uruni tihondo mo turu halu bi lamia nabi berelo wahene.

16

¹ Anidagua biyagome wali agali uruni tiha pani karulape mialu ema bialu piaga ko tara tara berearume pani mialu tandaga tara tara karulape mo mini.

² Anigo Ngode Datagaliwabe-o ína wali agali ínaga bu hearume mana ogoniale dege bialu hayaruhondo pani nelo namiriya. Ani nabi howa ínaga bu miniha ti emene dambi ho howa ti tomo nelo ti heagoha egaru ibilariya. Tiha gari bilo kago biba helonaga tomo dendebiore miriya.* ³ Anigo wali agali íni mitangi nahaga bu hearuhondo tomo dendebiore wiaguabi tomo garibi timbuni ho howa tomo nolenego mbira hame nalego miriya. Tigua hame nalego irane ti tomo nelonaga ema bialu piaga ko berearu tihondo miriya. Anigo ínaga wali agali ti garibilo howa tigimandi hangu helowa tomo bayaleore abale miriya. ⁴ Heneneore ínaga waitigi hearu pani nelo mialu hina gari timbuni mo miriya. Anigo íninaga wali agali tihondo waitigi bu karu mana ogodagua bialu pani nelo miaga ko lalu mo walia hariya.

⁵ Ainde ínaga wali agali bu heagoha nogombi ko wiaru mo ibilariya. Puya uruni ko gabuaore howa pedere bialu heneya. Ani bialu howa ínaga wali agali bu hearu hayalu homelaga biyiya. Anigo ínaga miniha keba holene lu wiaabo naheneya.*

---

* 16:2: Har 16.11-13, Dag 11.31-32   * 16:5: Dag 21.6-9

⁶ *Ínaga* wali agali tigua *íninaga* manaore nga manda bilonaga pani emene tigimandi hanguni nelo mo miriya. Ani muwa mani ti mo karulape helo boronosime nogombi ale wabu ngelariya. ⁷ Mbirali nogombime hayaragola abale puwa nogombi ale wabu wiyago de handaya hayagua ogoni ibu homa nabi bayale haga biniya. Anigo ti biamogo binidagoni agalime nogombi wabu wiyadagome biamogo bini ndo. *Ínime* wali agali bibahende biamogo biriya. ⁸ Anidagua bialu *ínaga* waitigi bu hearuhondo *ína* mbirale ko tara tara ibirago mo wahai holene karulapeore ko lalu ti mo walia hariya. ⁹ Pagayabi bunguna tawalina bedarubi ibalu waitigi wali agali biaru balu homelai helarigola ti biamogo bulene marasini mbira nawiore hene. Heneneore pagaya tawalina bedarubi ibilalu wali agali bo wahai harigo hene mane tinaga ko biyagonaga pani mialu ibilariya. ¹⁰ Anigo nogombi biaru tigua *ínaga* wali agaliru mo koore halu haya nabini. *Ínime* *ínaga* wali agali dara howa biamogo bialu mo dabi haga biriya. ¹¹ *Ínime* tihondo bi lamigi birigo mo mitangi bia holenaga nogombime hayilariya. Ani bialu *íha* dara holene ngago tigua embeda nolegana abale mo karulape helariya. ¹² Ai ti mo bayale helayadagoni ira yuni irabuha hearu ariabi marasini ngarumebi ti mo dabi hene ndo. Anduane Homogo *ínaga* bime wali agali bibahende mo dabi hene. ¹³ Wali agalinaga holenebi homolenebi *ínime* dege yu kegoni. Wali agali homeneru dalu humbirini andagaha hai hearia ti mo wialu haru dai biai hariya. ¹⁴ Agali ko

mbira kagome mendeali kago homelo bo waholene karulape dege bolebirago ainde ibuninaga holene mo yu dai bulenego nakarulapeore. Ani bialu agali ogoninaga dinini humbirini andagaha pu kago haru dai bulene nakarulape ka.

Puriabu hongohebi ira hungulame wali agali bo wahai henego ogo

¹⁵ Wali agali mbirame í helalu ibida pobe naheore kago ¹⁶ irane wali agali ko biaga bu karu tigua í baya hangu handa nabi kagome bida. Ani kago manda bialu ína tihondo ínaga hongo timbuni ngego mo walia halu tihondo tandaga holene timbuni mo miaga ke. Ína dalu dindiguni timbunimebi puriabu heba ira dene ibilalubi ti minu бага ke. Ani bialu irame wali agali ko biaga uruni bo wahai haga ke. ¹⁷ Ani bialu nahendene ale tara mbira tagira ibini. Ibame ira ba hundia nahene. Ibani ira hongo howa hundiabe nahe dayago irane hongo holene dindini wiaru damene bibahendeme wali agali bayale dindini bu hearu biamogo biyagola ira ibu ibani dene. ¹⁸ Horo mbiru howa ira ibugua ema bialu piaga wiaru Ngode Datagaliwabehanda wali agali ko hearu bo wahai hole ibilayaru bolino ibunaga hongo emene halu hundiale hene. Ani biyagola wali agali ko biaga bu hearu tigua mbirale uruni biyago hondowa tigua mitangi bialu Ngode Datagaliwabehanda tihondo ko birida lalu ti minu baore biyada lo manda bu hene. ¹⁹ Ani bialu mbirungi ira biago iba biradambi heago berelowa ira hongoheore dalu hene. Ani bialu ira ogonime

wali agali ko hearunaga mabu hengearu bibahende dai hene.

Ngode Datagaliwabehanda Isaraele mena nelo minigo ogo

²⁰ Wali agali ko biaga bu hearu genda emene ndo yu hayadagua inaga wali agali ti nayi dege hene. Ina ti tomo nelonaga dahuliyalinaga tomo wiago inaga wali agali ti nelo mo miriya. Ina dahuliya andaga tawe mberedi horo bibahendengi ibilalu haabo harigo ai mberedi dawa manda manda binigo nelo hangu mope hariliya. Mberedi ogoni dendebiroredagola wali agali tigua hame timbuniore laga hene. ²¹ Tomo ogoni i waneiginiru ti nelo miriyagome ina ti gubalini timbuniore ho ko lalu tini mo walia hariya. Ai mberedi ogoni wali agali bibahendore nai halu no karulapelo manda bialu mirigola tigua nalu hearia dendego taraore wali agali bibahendeoreme dende hai halu nene. ²² Irame tomo ogoni dabe naheore halu dindiguni kerane hongohe ngago delaregola iba halu piagagobi winiya. Anigo irame waitigi wali agali mabuha tomo hengearu bibahende dai hayaya. Anidagua biyago inaga wali agali ti hondowa tigua manda bialu ira ogonime tinaga tomo mo ko halu da nabalubada lo manda bini. ²³ Ina wali agali tigabi hearu ti tomo nolene milo manda bialu ira abale hongohe dayagobi ndo emene do dai bilariya.

²⁴ Ina hongo tara tara holene dindini mo hela harigola bibahendeme inaga hame ngego taliai hagaya. Ai inaga hongo dindini wiyagome wali

agali mana ko biaga karu pani nelo mialu bo wahaga biagaya. Ani bialu wali agali maru ínaga hongo ngago yutiga bu kagohondo tinaga yutiga bu kago mo hongo holenaga ínaga hongo ibu emene ibirahalu gedaore hagaya. ²⁵ Anidagua dege horo ogoningi ínaga hongo bibahende tara tarani iriari bialu ínaga wali agaliru íni olalu karuhondo biamogo bule ogodagua biruli lalu mo walia haga biriya. ²⁶ Ani bialu ína í waneigini hearu gubalini ho howa ína tihondo tomo mabuha hengene kagome ti mo hongo naholebira. Ínaga bime dege wali agali ínaga biamogo biaga ngego yutiga bu kago mo hongo haga lalu ínaga wali agali mo walia halu tihondo lawai halu biriya. ²⁷ Ai tomo maru irame nade wiaru nime daba hayagola do gedaore halu iba hayiya. ²⁸ Anidagua biyadagome wali agalihondo ogodagua lawai hariya. Ni tagira naibidaore ti abale heyalu ínihondo kaj ala lolene nga. Ani bialu gao naledaore ínihondo bi ala lolene nga lalu tihondo lawai hariya. ²⁹ Wali agalime Ngode Datagaliwabehanda ti biamogo biaga ka lowa mini mbiraore wu howa ainde tigua ibunihondo kaj nalayagua nde tinaga yutiga emene bu kago dindi guni ni daba haragola iba halu piagadagua ereba holebira lalu mo walia haya.

17

Iyibi dindini aruma tara nahendene ale hayagola gi timbuniore henego ogo

¹ Ínaga godi laga mana ngego tigabiore nge-goyu ainde ínaga mini ogobiore nga lalu lo wála

holenego ndelaheore nga. Ani ngagome wali agali tigua ínaga mini ngego baya hangu manda nabi howa tini pu luluya haga biya. ² Wali agali ko biaga ko hearume mitangi bialu ínaga wali agali garabaya hai heledemagoni lo manda biyagoyu ainde mbinaga aruma holene lo wiaho wiyagome tini minu yaniaho wiyagola garabaya haabo haya. Ani heagola mbirale ngaru bibahende handaya ho haabo haga Ngode Datagaliwabe ibugua wali agali uruni ti tini andaga tamuha garabaya heagola ibu mini dege dindi nahe haya. ³ Agali mana ko biaga karume mitangi bialu tiha ko do kago mbiralime handa nabi wia do kagoni lo manda biaga. Anidagua biagago irane marume tinaga ko ogoni embeda halu wahayago ai nahendeda lo manda biaga. Anigo ai áyu howa ti mogolalu luluyu ibaga bu haga ka. Mbirale tara tara aruma biagoha ibiyago hondowa gi timbuniore haya. ⁴ Tigua tamu pigone arumaorehe wiagohabi birado hayagoyu ai nakarulapeore haya. Ani bialu mbirale tara tara wiaruha kilikulu lagalaga biyagola gi timbuni hene. Ani heagola ai dama tara tara dengui koherume ti talima pene. ⁵ Ani biyagola wali agali urunime hale hedo yulenenaga ira hongohe mbira nadaya. Yakundi mbiraga wá timbuni haga heagome mbiraga koore ogoningi wali agali uruni wá nahamiya. ⁶ Ira mbiraore dege taraore dearia hendene. Ira ogoni wali agali mbirame bo delene ndoya. Ai tigua mitangi bialu mbirale ko uruni emaga hendedemabe be bame miniha dege mbirale ko tara tara uruni tagira ibaruabe lo manda bini. Ani bialu howa tininaga deme

heneneore handayago ogoni gibi tara nahendene aleyagola tini mogo lowa duru lalu hene. ⁷ Agali marume mendealinaga de mo luluya howa nahendene ale tara tara biaga hearubi heba tigua mendeali mo hondo howa nabiaganeale biatingi hagadarubi mo ereba hai haya. Bambaore howa tinaga manda tara tara wiarunaga bi nagalone lagimbu bialu henego ainde tinaga manda tara tara uruni nagaloneore hayagola tini taga timbuni ho hene. ⁸ Bamba abale howa tigua gi holene ngago mo wahai halu wali agalinaga lulu mini ngaru karulapeore mo wahaiore holeberema lalu henego áyu ogoningi tini gi timbuni howa luluyu ibaga bini. ⁹ Mbirale mbira ti mo gi holene ale mbira nawigoyu tigua mbirale handayaru bibahendehondo mogo dege lalu hene. Mbirale ema bialu piaga berearu pugu biyago hondowa mogo dege lalu hene. Ai puyame bi layuago hole howa ti mogo dege lene. ¹⁰ Ti gioreme homalu hene. Ti mo gi holene mbirale mbira nawigoyu tinaga de muguore lalu gime homalu hene.

¹¹ Wali agali tigua mana ko tinime bialu hayagonaga pani nolene wiagola ti gi timbuni ho hene. Maru tiha mo ko holene taraore ibulene wiayuagola tinaga bu miniha genda timbuniore yu hene. ¹² Maru gi timbuniore hayaru ti mini tigabi nawi mo luluya haiore haya. ¹³ Wali agalime mini kira wu halu tini biamogo bibe nahe howa ti gi timbuniore halu holebirago irane tinime manda bialu karia ti mo gi hagane ngago irane agibe agilemeore mo gi harabe manda nabi howa tigua gi timbuniore haga.

¹⁴ Ani biagago ai mbiraga ko ogoningi wali agali

ti aruma timbuni hayago gi hai howa u baya hangu napale hene. Anigo mbiraga ogoningi aruma henedagoni ibunaga hongome ndo mo ko hene. Aruma ogoni ibu homeneru dalu humbirini andagaha howa ibinigo ainde ibuninaga hongo nawi dege ibini. ¹⁵ Dama ko tara tara bu hearume ti bo taliatogo lai heneya. Anidagua biyagola ti gi timbuni halu ti u baya hangu palia ndo bame homene wiradagua bima peneya. Gi timbuniore nabiagagobi biyagome bibahende minai hayagola ani biniya. ¹⁶ Ani biyagola wali agali bibahende gi timbuni ogonime minai henego dindini odoepe bu wima peneya. ¹⁷ Wali agali uruni aria maru mabu anduane heneyaguabi nogo sibiru hinalu haga heneyaguabi mabuha biabe biaga heneyaguabi gi timbuni biagome ti mbirago wanahe bibahendeore minai henego irane arumanaga garabaya hai heleagome ani bini. ¹⁸⁻¹⁹ Wali agali bibahendeore gime homa handai hene. Tigua puriabume pu layuago hale howabi egame ira timbuni heago magane dali-gaha biruwa bi layuagolabi iba piyagome ue layuago hale howabi ege toleme ibira halu kulu nduga layuago hale howabi tigua gi timbuniore halu hene. Ani bialu ema bialu piaga maru birado howa giligele layago hale howabi nogo biango timbuni hearume bi hongo howa giga layagola egeandaha howa bi dodone ibayuago hale howabi gi timbuniore hene. ²⁰ Dindi bibahende ha wá timbuni heagola wali agali bibahende tininaga biabe biala hene wiyadagoha bialu hai hene. ²¹ Anigo aruma timbunime wali agali ko uruni bu dambi ho wiaabo hene. Aruma ogoni homanaga aruma

ti ibilo maliaho kagonaga manane wini. Aruma ogoni genda timbuni tinaga payani padago manane nga. Anigo mini burugu timbuni tininaga ko biyagonaga ngagome mbiraga aruma ogoninaga genda bolangua haya.

18

Wá holene timbunime Isaraele wali agali hariga mo walia henego ogo

¹ Anigo ínaga wali agali ira hungume hariga mo walia hariya. Ínaga wali agalime bi layuago tinaga waitigime hale henego ainde deme nahendene. Ínaga wali agali ti tandaga nane heago hondowa waitigi biaru ti dimagoli ho hene.✧ ² Ínaga wali agali tigua waitigi biarume ko bialu haga wiagonaga pani badai nabiyagonaga waitigi uruni tigua ínaga wali agali kái lene. Ani bialu tigua ínaga wali agali hale halu mana ko tigua bialu harimago mitangi nabilimu lene. ³ Ínaga wali agalihondo wáholene timbuniore mbira miriya. Ani bialu wá timbuni ogonime wali agali uruni ti hariga ala napene manda nabi wiagoha ibugua hariga mo walia haga bima bamba hayiya. Wá holene ogoni ibu ira hungu hongohe timbuni mbira binigo ogonime wali agali tini tingini da nabini. ⁴ Anigo waitigi biaru ti heagoha wá nahende arumaha haabo hene. Ti arumanaga garabayaha haabo henego irane tigua í waneigini abale garabaya helayagonaga helene. Ai ínaga waneigini tigua ínaga mana ngago wali agali bibahendehondo lamiai

---

✧ 18:1: Har 13.17-22

holebira. Mana ogoni ibu ani wiaabobo bialu wali agali tihondo wá holene hale miagane holebira.

Ngode Datagaliwabehanda Iyibi igini wahene bibahende bo wahai henego ogo

⁵ Tinaga waneigini bu karu bo wahai hamiya lalu waitigi bu hearu tigua bi lo wiya. Tigua waneigini mbira homelo lowa nu mbiraha honowa ibu homelo panaga mo panaho ngeleneya. Anigo igiri gali ogoni ibu homa nabi bayale winiya. Ani binigo manda bialu pani ina tinaga waneigini dewaore bo wahai hariya. Iba li timbuniore ibilalu wali agali ko uruni bo wahaiore hariya.✧ ⁶ Mbiraga ogoni horo mbiru tagira ibulebira lalu ina mamaliruhondo lamiriya. Ina tihondo lamialu lalu, Mbirale ogoale buleore, lalu bi lo werego bulubada lowa ti mini dunubia ho helobi ti hongo ho helobi lamiriya. ⁷ Ainde inaga waitigiru bo wahai halu wali agali tigabi karu biamogo buleberegó inaga wali agali ti manda bu howa mini mbiraore wu haya. ⁸ Inanaga waitigi hearu homelo bo hilo wahai howa anidagua birigome inanaga mini mo yaraga halu ina inaga wali agaliore holomaya dabo helariya.

⁹ Wali bayale igini tigabi hearu tigua ohalu wali agali nahaga ngagoha puwa inihondo lomabu nginiya. Ai bibahendeme buleore lowa bi lo mbira halu tigua inaga mana lowini ngago baya hangu talialu bule lowa bi lo mbira halu inaga wali agali ti turu ho holene horongibi genda yu holene horongibi mo ngoai hamiya lalu bi lo winiya. Ani bialu tigua inaga mini yaraga halu inanaga

✧ **18:5:** Har 1.22-2.10, 12.29-30, 14.26-28

mamalirume iba gana bamba lawai heneyago lalu hene. ¹⁰ Anigo ai tinaga waitigi biaru homo togo layago wali agali bibahende hale hai hene. Ai tinaga waneigini homayagonaga dara howa kiabu dugu timbuni bigibigi bialu hene. ¹¹ Agali haguane bu hearu tibi nde genda tinaga biabe biahaga hearu yu heagobi dege mandagi yu hene. Ani bialu wali agali damene bu hearu waneigini homayadagua kini ibu igini mbiraore heagobi homa dege bini. ¹² Anidagua bialu waneigini dewaore aba a_iya bibahendenaga waneigini homa_iore hene. Abaleore aube tobane buwa aba a_iya tinaga waneigini gubaliniore haga hearu horo ogonangi dege homai heagola homa yu hora holene mbira nahene. ¹³ Bamba pigane howa wali agali uruni tigua tinaga agali maru halaga biaga gamugamu biagabi bu hearuhondo mini hana ho howa inaga bi mo wahaya. Ai mani ti igini wahene damene hearu homai hayagola tigua manda bialu inaga wali agali bu karu ti Ngode Datagaliwabe waneiginiore heneda lo handaya.

¹⁴ Giligele emene mbira naleore wiangi abaleore mbi timbulo mina hene. ¹⁵ Ani binigo inaga bi bibahende hongo haiheore howa inaga kini biragane dagia dahuliya andaga yu wahalu dalini. Dindi mbira ina mo ko hai hole birigoria dalini. Ibu mamage haga agali ale howa ibugua wali agali pani mule ibini. ¹⁶ Ibugua inaga hame leadagua tiga tigaore talialu inaga bi ayu tibu ne gadeleore ngaligobi hene. Ibu dindini heyu hene. Ibu agali luniore howa dahuliya andaga elaho hene. Ibugua mbirale bibahende wiaru bo wahi hayagola mbirale homayarunaga

tinginime dindi bibahende tolatagi haiore hene. ¹⁷ Anigo abaleore emaga kome wali agali mo talola halu gi timbuniore buleneme wali agali minai hene. ¹⁸ Bibahendeha wali agali dindini odope halu homo wiradagua bima pene. Ani bialu o biyadagoninaga tene ogoale biya lalu hene. Tigua manda bialu ti homolene nga lo manda binigo irane ¹⁹ tigua emaga ko hendene ai emaga ogoniha mbirale biyarunaga galone mo manda bia hayagola ai ti homoligo irane aginaga tigua tandaga ogoni nalu harimada lo manda bini.

Aronohanda Ngode Datagaliwabehondo bi layagome Isaraele biamogo binigo ogo

²⁰ Wali agali bayale tigabi bu hearubi dindi ko iba dalu naibaga wiagoha hemiria homaga biyagome tihabi nde homanaga genda anda ibu dege biya. Anigo inaga miniha keba ho holene lu wiaabo nahene.☆ ²¹ Agali mini tigabi mbira ibugua wali agalime olayagola biamogo bule abale heyini. Ibuni tinaga loma binigo mo miaga agali hene. Ani howa wali agalinaga minini howa ibugua tinaga ihondo bi tara tara layaru bibahende mo loma bialu ihondo ibilene. Ibugua ira hagua nga bilo ihondo lomabu delalu howa wali agalinaga ko ngaru domo wahabe lalu bi lene. Ibugua inaga miniha tandaga ho hearu gi nahe howa warago ko wiaru mo wahai halu ibuni inaga biabe bia haga agaliore henego mo walia haya. ²² Ibugua inaga miniha tandaga holene bolangua hayago ibuninaga hongome ndo. Ani bialu wai biagane aleme ndo bolangua haya.

☆ **18:20:** Dag 16.41-50

Ibugua ínihondo bi lolene hongome bolangua haya. Ibugua íhondo bi lalu, bamba ina maliruhondo bi hongo howa lo wirigobi habo nalolene bi lo wirigobi mitangi bibe, laya. ²³ Wali agali dewaore homayarunaga tingini ona bu wiai heneya. Ani biyagola agali tigabi ogoni ibugua ínaga wali agaliru biamogo bule ibiniya. Ínaga miniha tandaga holene wigome wali agali homa nabi hearubi bo wahai habeheyane ibugua mo wahole ibiniya. ²⁴ Ibugua aga luore mbira bigimbu bulene karulalu ibiniyago aga ogoniha mbira dahuliya andagaha ngaru manda bialubi dindi ngaru manda bialubi hai heleneyago ogoni karulalu ibiya. Ibugua galu kunini mbira mbira ibu mamalirunaga mini lene henego manda bialu gilibu wima wabuni daligibigo ege tole muni yolo timbunime miaga wiarume wabiniyago ogoni mo karuleneya. Ani bialu emboneni agali loma binigo mo miaga haguane kagonaga manda karu leneya. Manda ogoni ínaga hongo timbuniore ngego manda bialu karulaga wini. ²⁵ Wali agali homelo бага dahuliyali ibiyago ibugua mbirale uruni de hondowa ibu gi halu ogoriani handaya ho hene. Ínaga wali agali ti ínaga miniha tandaga holene ogoni emene dege handayago ogoni karulape dege.

19

Iyibi wali agali mini lulu anda heagola mo ko henego ogo

¹ Ínaga miniha tandaga holene biago ereba nahe wiaho wialu wali agali ko biaga hearu tigua

mani ogoale bule ka lo manda biriru bo amo lariya. ² Tigua ínaga wali agali ala pudaba lalu bo daila hayagoyu mani tinaga mini beregedalu talima mama puwa bolobada lo manda biriya. ³ Ainde tinaga waneigini homayarunaga homalini dugu bialu heyu howa ainde tigua lone lulu mini mbira wiyiya. Pigane howa tigua lalu, Ngode Datagaliwabenaga wali agali dindi ti henedago wahalu pudaba, lalu bi hongohe layago lowa peaha tigua talima pialu lone haru halu dai bule pene. ⁴ Tiha mo ko timbuniore hene. Anidagua biyagome mbirale tiha tagira ibiyaru mo embeda hene. Ani bialu ti tandaga tara tarabi genda tara tarabi handa nabi dege hayago ai uruni áyu ngola hayagola ti mo ko howa bai hene. ⁵ Wali agali ko uruni ti homolene hariga tara tarani ko tara tara ngagoria homai holebira. Anigo ainde ínaga wali agali ti hariga tara mbiraha yupe halu piya.

Ngode Datagaliwabehanda ibunaga wali agali mo tiga bialu haru henego ogo

⁶ Ínaga waneigini bu hearu mo ko nahelonaga ina bi larigola dindi ogoria mo ko hagane tara tara wiarunaga hongo iriari biya. ⁷ Tigua handalu hearia tinaga balai anda bu heagoha ginu haguame ge hai heago handalu dindi abale ibame namulai ho wiaria hendene ai dindi pana halu yobi iba nabere wiaria hendene. Ani bialu hariga tigabiore iba solowara mini Iba Daramabi laga bereago hanuni pearia hendene. Abale dindi mbira iba solowara birame hearia hendene ai ogoriani dataniru andaho hearia

hendene. ⁸ Inaga wali agali tigua mbirale nahendene ale tara timbuni uruni hondowa miniha mogolo hene. Ina ti baya hangu handaya ho heagola ti bayale pialu iba ange mendehayagi ubaede hai hene. ⁹ Tigua turu howa nogo hosime gerai ibaga biagadagua bialu nogo sibi iginime porabu dagadaga bialu te biagadagua bialu hene. Ina ti anidagua biamogo birigola tigua Anduane Homogo inaga mini yaraga halu iba gana lalu hene. ¹⁰ Tigua mbirale mbirale dindi tarani hemigoha bini wiaru bibahende manda biai hene. Ainde dindime bulumagabi marualebi anda ho helo mondo bialu wia nabi hinabibi hangu mondo biniya. Ibame nde wenaru mondo bialu wia nabi iba yago biru wiaru dege magu taguatagi haya. ¹¹ Ainde inaga wali agali ti tomo bayaleru noa ho heagola nde mana gahenge tarale mbira handa walia haya. ¹² Tinaga hina gari timbuni wiago biba helonaga ega biaru iba solowara beregoha howa tagira ibiyaria hendene.

Ngode Datagaliwabehanda Iyibi pani nelo minigo ogo

¹³ Manane tara tara harini haya. Ngode Datagaliwabehanda wali agalime ko tara tara bialu hayagonaga pani nelo mulene tigabi ngadagua mulenaga harime kulukala lalu hari dabame mo walia haya. Ti pani nelo mulubadagoni irane tigua wali agali tara bu hearuhondo mana ko bialu hayagonaga nelo mulebira. ¹⁴ Wali agali tara uruni tini dalu wahalu dindi tara wiagoha ibu hearia wali agali dindi aba hearume tinaga dindini helo hame nale hene. Ani bialu wali agali tara

dege halu mende dindi ogoniha íbu henego ainde dindi aba hayadaru tigua wali agali tara urunime tihondo bayale bialu hayago mitangi nabi hene. Tigua wali agali tara uruni tinaga garabaya biabe ale bialu helo helene. ¹⁵ Heneneore wali agali dindi anduane uruni tigua wali agali tara uruni turu nahe howa tinaga dindiha helo hame nale hene. Wali agali mana ogonidagua bialu hayaru ti yolo ko wiaru mini. ¹⁶ Ai wali agali halu mende ti daluha haru hene biaru baba tomo bayale timbuniore dawa nalu mali lialu iba ganaru lalu turu howa tinaga dameneore haru haradagua haru hene. Ani howa mani tigua wali agali tara turu howa haru hayaru lone garabaya hai helene. ¹⁷ Ngode Datagaliwabehanda tinaga de mo ndibulo heleagola ti de nahe Sodomu wali agali henegobi dege hene. Sodomu wali agalime wali agali tigabi hearunaga panga haraba wiago handabe nahe hene. Ainde wali agali ko uruni Sodomu wali agali henegobi dege hene. Ti aruma timbuniore heagoha howa bibahendeoreme tinaga anda panga taya bialu hene.

Ngode Datagaliwabenaga hongo timbuni ngago ogo

¹⁸ Ainde ngida tara tara ngaru tinaga pu dewa hibu howa agali ngida bagame balu howa bi tara tara mo lela halu bagane nga. Bamba manane ogonibi dindini mbirale tara tara wiaruha tagira ibini. Mana dindini bialu haga wiago bibahende iriari bialu ai mana gahenge tagira íbu nga. Iname mbirale ala wini ngaru baya hangu manda

biai harimayagua nde áyu iriari dewaore bidane hondoleberema.

¹⁹ Ainde ema bialu piaga irabuha biragaru andaga biru aribia halu ibaha biragaru dindini bira aribia halu dindiha biragaru ibaha biru aribia haga bini. ²⁰ Ira iba andaneha dalu kagoyu hundia nabiagaya. Ai iba ibu mo beregdalu ibunaga hongo ira ba hundia haga wiago wahaya.

²¹ Abale irame mbirale ibu dedagotha anda porago bibahende dai hagago ainde áyu ogoningi irame nadayagola ema bialu piaga uruni nahomaya. Ai tomo dahuliya anda howa ibiniyago dindi guni aleya. Anigo ainde iranaga hongome tomo ogoni mo iba habe naheya.

Bi lamaro binigo ogo

²² Anduane Homogo-o bibahende ngaru togoni howa ínaga wali agali bu karunaga mini yaraga hagaya. Ína ti horo mbirangi yu wahene nawiore. Bibahendengi dindi bibahendeha ínna ti biamogo bialu haabo hagaya.

Habo nalolene bi gahenge lo winigo ogo
The Holy Bible with Deuterocanon in the Huli
Language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Huli long Niugini

Copyright © 1983, 1991, 2002 Bible Society of Papua New Guinea

© Faith Comes by Hearing

Language: Huli

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

dbd89e09-6f1d-5903-a411-8b10e4e81fb7